

К 33/Н 37

120000868198

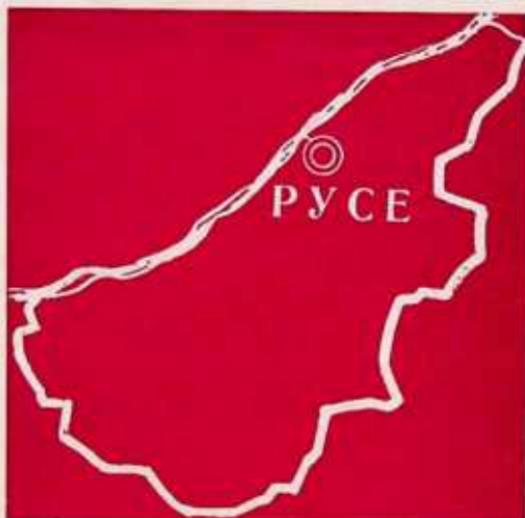
НА ИНФОРМАЦИЯТА И СЪОБЩЕНИЯТА
„ИЗСЛЕДВАНИЯ, АНАЛИЗИ И ДОКЛАДИ“

За служебно ползване

00072

**НАШИТЕ ОКРЪЗИ
СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ**

ОКРЪГ
РУСЕ

1972

K 33/4 37

МИНИСТЕРСТВО НА ИНФОРМАЦИЯТА И СЪОБЩЕНИЯТА
УПРАВЛЕНИЕ „ИЗСЛЕДВАНИЯ, АНАЛИЗИ И ДОКЛАДИ“

ЗА СЛУЖЕБНО ПОЛЗУВАНЕ

НАШИТЕ ОКРЪЗИ
СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

ОКРЪГ РУСЕ

Регионална библиотека
"Любен Каравелов"

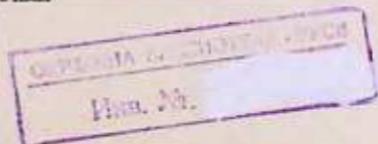
120000868198

СОФИЯ, 1972 ГОДИНА

1147540

С Б Д Б Р Ж А Н И Е

	Стр.
I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА ОКРЪГА	5
1. Територия и кратка икономическа оценка на природните условия	5
2. Население	10
3. Трудови ресурси	16
4. Селища	23
5. Капитални вложения	28
II. ПРОМИШЛЕННОСТ	31
1. Развитие на промишлеността	31
2. Отраслова структура на промишлеността	44
3. Производителност и фондовъръженост на труда и средна работна заплата	51
4. Териториално разпределение на промишлеността	54
III. СЕЛСКО СТОПАНСТВО	58
1. Обща характеристика	58
2. Растениевъдство	62
3. Животновъдство	70
4. Механизация	74
5. Възнаграждение на труда и рентабилност	76
IV. ТРАНСПОРТ	79
V. ТУРИЗЪМ	82
VI. ВЪТРЕШНА ТЪРГОВИЯ И ПАРИЧНИ ДОХОДИ НА НАСЕЛЕНИЕТО	83
VII. ЖИЛИЩНО СТРОИТЕЛСТВО И ЖИЛИЩНИ УСЛОВИЯ	90
1. Жилищно строителство	90
2. Жилищни условия	91
VIII. ПРОСВЕТА	93
1. Детски градини	93
2. Учебни заведения	93
IX. КУЛТУРА	95
X. ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ	98
XI. КОМУНАЛНО-БИТОВО СТОПАНСТВО	100
ДИАГРАМИ	103

Древна е историята на Русенския край, на окръжния център гр. Русе. Русенската селищна могила векове наред е съхранявала останките на едно от първобитните селища в тази част на страната. Още в началото на новата ера русенското пристанище е приютявало голям Римски флот, откъдето произлиза и първото име на гр. Русе - Приста /сексагинта пристис - шестдесет кораба/.

Още от най-стари времена географското положение на тези места ги е правило важно кръстовище на пътища с международно значение. Оттук е преминавал най-краткият път от Източна Европа към западната и южната част на Балканския полуостров, а така също и най-късият път от Централна Европа по река Дунав за Черно море. Това обстоятелство винаги е способствувало за процъфтяването на занаятите, търговията, а в по-ново време и културата. За това свидетелства големият брой монети, амфори, саркофози и други антични предмети, които са намерени по тези места.

След гибелта на Приста, през средните векове, до идването на турците, на юг от Дунава в скалите край река Черни Лом процъфтяло голямото за времето си селище-крепост Червен.

Около X век, близо до развалините на старата Приста, отново изниква селището Руси. След опожаряването му през 1595 г. то било възстановено и наречено с турското име Русчук. Отново е голямо и важно пристанище, този път на Турския дунавски флот. По описанията на старите пътешественици то се превърна-

ло в ориенталски град, обграден с крепостен вал, ров с вода и земен насип, над който се издигали минаретата на 30 джамии.

Нов тласък за развитие получил Русчук след превръщането му в център на Туна вилает и особено след прокарването на първата жп линия по нашите земи през 1864-1866 година до гр. Варна. Построени били нови сгради в европейски стил, създадени били Нумине чифлик /Образцов чифлик/, Параходното дружество, печатницата на в. Дунав и т.н.

През този период от будното население на този край израстват смели борци и ръководители на движението за свободата на изстрадалото отечество. В Русе работят или временно пребивават почти всички революционери. Тук са погребани Любен Каравелов, Ангел Кънчев, Захари Стоянов, Стефан Караджа, Панайот Хитов, фамилия Обретенови - Баба Тонка и синовете я.

На 20.11.1878 година оттук минали войските на генерал Тотлебен, посрещнати с хляб и сол от признателното население.

Десетилетия след Освобождението населението на Русенския край води упорити борби за по-добър живот. Тук се провеждат партийни конгреси, на които участвуват Д. Благоев, Г. Кирков, Г. Димитров, В. Коларов и други ръководители на партията.

На 8. IX. 1944 година първите съветски войни-освободители са посрещнати с небивала радост от възторженото население. Годините на социалистическото строителство са период на най-голям разцвет на промишлеността и селското стопанство. Град Русе е един от най-големите транспортни центрове. С голяма известност са старите културни традиции на града, ревниво поддържани от известните в страната и чужбина русенска опера, драматичен театър, филхармония, хор "Радина" и "Дунавски звуци". Той е университетски град и един от най-големите просветни центрове у нас.

Русенски окръг е високо развит промишлено-аграрен район, с динамично развиващи се икономика и култура, в който живее трудолюбиво население, устремено към своето още по-светло бъдеще.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА ОКРЪГА

1. Територия и кратка икономическа оценка на природните условия

Русенски окръг се простира в северозападните части на Североизточна България. Неговата северна граница следи река Дунав, която свързва нашата държава със съседна Румъния. Тя има важно стопанско значение не само за окръга, но и за цялата страна, тъй като чрез нея се осъществяват търговските и приятелските взаимоотношения с много от страните от Централна и Източна Европа. При град Русе, един от важните входни и изходни пунктове на България, на река Дунав бе построен желаният от много години Мост на дружбата. Не случайно град Русе се нарича северната врата на Родината ни. Чрез река Дунав и Моста на дружбата той се явява главната връзка на България със Съветския съюз, със социалистическите държави и със страните от Дунавския басейн като с всеки изминат ден нарастват темповете на интеграция между всички тях. Благоприятното географско положение на Русенски окръг е предпоставка за изграждането на оживени икономически връзки както със съседните така и с по-отдалечените окръзи на страната.

Русенски окръг е разположен на площ от 2624,0 кв. км, която представлява 2,4 на сто от територията на страната. Той е един от най-малките окръзи като по големина изпреварва само град София, Габровски и Пернишки окръг. На неговата територия като най-важен средичен център се откроява град Русе.

Земите на Русенски окръг се включват в най-крупната морфографска единица на България - Дунавска хълмиста равнина и са разположени главно в нейната източна част. В северните райони на окръга преобладава низинен релеф. На северозапад, в непосредствена близост с р. Дунав, се простира Вардимската низина, а на североизток от град Русе - крайбрежната низина Побрежие. Тези крайдунавски алувиални низини са едни от най-плодородните земи на окръга и се използват за отглеждане на разнообразни селскостопански култури. На юг релефът постепенно става хълмист. развитието на долинната мрежа на р. Русенски Лом е допринесло за изнасяне на лъсовата скала и разкриване на варовиковата. На места тя е окарстена, по бре-

говите склонове се наблюдават кари и пещери. Дълбоко всечението притоци на реката, неравномерното разрушаване на скалите от тях, отвесните откоси придават на долините каньоновидна форма. По долините течения на реките Янтра и Русенски Лом, по техните речни тераси, са обособени други земеделски райони на окръга. Геоложкият състав, обезлесеността и пресеченият релеф на юг обуславят проявата на денудационни процеси: отнасяне на почвената покривка, образуването на ровини. Тези неблагоприятни съвременни морфогенетични процеси изискват непрекъснати грижи: терасиране на долините склонове, залесяване, правилно обработване на орния слой и други.

Много важна предпоставка за стопанисването на голяма част от земите в Русенски окръг се явява широкото разпространение на лъсовата покривка, която, наред с континенталните климатични условия, е важен фактор за образуването на плодородните черноземни почви. Най-мощна е тя на север към дунавския бряг, а на юг постепенно намалява и се увеличава глинестата фракция. Днес се обработват над 65,4 на сто от територията на окръга. Трябва да се отбележи, обаче, че лъсът затруднява строителството и се налага вземането на допълнителни мерки за осигуряване необходимата устойчивост на строителните обекти.

Седиментният произход на скалните формации и условията на тяхното образуване предопределят характера на полезните изкопаеми в окръга. Белите декоративни варовици край река Дунав - селата Пиргово и Стълпище и по долината на река Русенски Лом - Бесарабово, Красен, наричани още русенски камък, се използват за облицовка на сгради. За нуждите на строителството се използват и наносните материали на р. Дунав. В землището на с. Ветово са разкрити находища на каолин, които се разработват.

Русенски окръг попада в областта с умерено-континентален климат. Важна роля за формирането на последния играе равнинният характер на релефа и откритостта на север, които създават възможност за нахлуването както на топли: влажни и сухи, така и на студени арктични въздушни маси.

Климатични характеристики^{x)}

Станции	Годишна амплитуда в градуси	Средна годишна температура в градуси	Последен и първи мраз (средна дата)	Валежи мм	Преобладаващи ветрове
Русе	25,8	12,0	31.III., 10.XI.	551	NE
Образцов чифлик	26,0	11,1	10.IV., 3.XI.	610	SW

Средните годишни температури са около средните за страната, а големите годишни температурни амплитуди подчертават континенталния характер на климата. Зимата е студена – средната януарска температура е под 0°. Преобладават валежите от сняг. Често духат по-силни ветрове, което води до отвяване на снежната покривка от посевите, а в някои случаи при навяване на снега върху транспортните артерии се образуват преспи и се нарушава редовността на транспорта. Нежелателни за развитието на селскостопанските култури са и падащите нерядко късни пролетни и ранни есенни слани. Лятото е горещо. Високите температури допринасят за съзряването на отглежданите земеделски култури.

Земите на Русенски окръг са един от районите на страната, в който падат най-малко валежи.

Сезонно разпределение на валежите

(Проценти)

Станции	Зима	Пролет	Лято	Есен
Образцов чифлик	19,0	25,4	34,2	21,4
Русе	20,0	25,3	33,3	21,4
Сливо поле	19,6	24,2	34,2	22,0

x) Данните за валежите са за периода 1936–1965 г., а останалите – за периода 1921–1955 г.

Техният максимум е през лятото и по-точно през месец юни. Настъпващите засушаващи през края на месец или не са опасни за растениевъдството, тъй като до това време е завършил вегетационният период на отглежданите селскостопански култури.

Голямата водна повърхност на р. Дунав води до обособяването на отделна микроклиматична област с някои характерни черти, които са особено важни за навигацията по реката: наблюдава се често промяна в посоката на вятъра, появяват се мъгли - повече през зимния сезон като по брой на случаите, отчетени в станциите по крайбрежието, Русе е на второ място след Лом.

Русенски окръг разполага със сравнително големи речни ресурси. Тук протича граничната река Дунав, р. Янтра и р. Русенски Лом с нейните притоци: Бели, Малки и Черни Лом. Разбира се, най-голям икономически ефект носи използването на р. Дунав. Това е единствената плавателна река в пределите на България. Максималният отток, или най-високите води се отбелязват през месец май, когато могат да предизвикат наводнения. Нежелателен за корабоплаването е и минималният отток на реката през октомври. Има случаи, когато плаването се преустановява и поради ледови явления, но те се случват рядко, неперодично и са краткотрайни.

Дунавският воден път има изключително важно стопанско значение и то в бъдеще ще нараства във връзка с икономическото развитие и засилваща се интеграция между социалистическите страни. Водите на р. Дунав се използват и за напояване. Обширни обработваеми площи се напояват от изградените държавни напойтелни системи: "Сандрово", "Бръшля", "Сръбчето" - град Русе, "Пиргово", "Батин-Кривина", "Вардим-Караманово", "Бойка", "Бяла" - с. Полско Косово, "Янтра" - с. Борово. За напояване в окръга се използват и водите на реките Янтра и Русенски Лом, но те не могат да се използват пълноценно за напояване, поради големите колебания на техния отток.

Сезонно разпределение на годишния отток
(Проценти)

Река	Водоотчетна станция	Зима	Пролет	Лято	Есен
Русенски Лом	Бесарабово	30	36	22	12
Янтра	Раданово ^{х)}	26	37	25	12

На територията на Русенски окръг са изградени 29 язовири, от които по-големи са: "Пейчиново" - с 685 хил.м³ вместимост, "Бойка" - 4960 хил.м³ и "Копривец" - 630 хил.м³. Изградените мелиоративни съоръжения са особено необходими във вътрешността на окръга във връзка с недостига на влага, необходима за вегетацията на растенията. Около 18 на сто от обработваемата земя на окръга е превърната в поливна площ.

Река Дунав се използва за улов на риба: шаран, сом, чига и др.

Река Дунав и нейното крайбрежие имат значение за курортното дело и туризма. Организираните екскурзионни летувания с маршрути от Видин до Русе са прекрасна активна почивка за трудещите се. Разширяването на курортно-туристическата база и изграждането на повече почивни пунктове би допринесло за приятния отдых на голяма част от населението на окръга.

На територията на Русенски окръг се намира рибарникът Батин, един от най-големите по Дунавското крайбрежие.

Скалният състав и климатичните условия определят разнообразието на почвените типове в Русенски окръг. Преобладава разпространението на черноземните почви с техните разновидности: карбонатни, типични, излужени и оподзолени. Това са едни от най-плодородните почви, върху които се отглеждат различни селскостопански култури: пшеница, царевица, ечемик, захарно цвекло, памук, лозя и други. Разбира се, различните почвени подтипове изискват различни мероприятия за запазване и подобряване на почвеното плодородие, разнообразно и комбинирано почвено торене. Пресеченият релеф е причина не само за мозайката от черноземни видове, но и за проявяващата се почвена ерозия особено силна в южните райони на окръга. По терасите на реките се срещат алувиално-ливадни почви,

х) Станцията е извън границите на окръга.

върху които благоприятно се развиват зеленчуковите култури, изградени са големи масиви лозя и овощни градини. Съвсем ограничено разпространение – в северозападната част на окръга, имат ливадно-блатните почви.

Плодородието на земите в Русенски окръг е довело до ограничаване площта на естествената растителност. Окръгът има много нисък процент на лесистост – 11,1 на сто от неговата територия, като изпреварва само Плевенски и Толбухински окръг. Горите тук са редки, нискостеблени, паркови; обхващат малки участъци с най-често срещаните широколистни видове.

В момента само 5,2 на сто от територията на Русенски окръг представлява мери и пасища или това е 7,4 на сто от неговата стопанисвана земя.

2. Население

Към края на 1971 година на територията на Русенски окръг, обхващаща само 2,4 на сто от площта на страната, живеят 290579 човека, или 3,4 на сто от населението на България. Окръгът е на трето място у нас след град София и Пловдивски окръг по гъстотата на населението. Така средната гъстота на населението на един квадратен километър тук през 1971 година е 110,7 човека, при 77,2 човека средно за страната. Населението е разположено твърде неравномерно на територията на окръга. Само в град Русе, на една ограничена площ, живее над половината от общото население на окръга.

През периода 1951–1971 година населението на Русенски окръг се намира в процес на непрекъснато нарастване. Средногодишното увеличение в тези години е 3240 човека, или за 21 години населението на окръга нараства с 30,7 на сто, при 17,7 на сто прираст за страната. Следователно, темповете на увеличение на населението в Русенски окръг изпреварват средните у нас.

Индекси и средногодишни темпове на увеличение на населението

	1971 в % към 1950	Средно- годишен Ин-декс темп	1970 в % към 1960	Средно- годишен Ин-декс темп	1970 в % към 1965	Средно- годишен Ин-декс темп	1971 в % към 1970	Индекс
За страната	117,7	0,8	107,9	0,8	103,5	0,7	100,6	
За окръга	130,7	1,4	113,6	1,3	105,3	1,1	100,8	

Подобно на страната, за същия период от 21 години в окръга се наблюдава спадане на средногодишните темпове на растежа.

Промените в броя на населението намират най-добро обяснение чрез проявлението на двата основни демографски фактора: естествен и механичен прираст.

Ролята на естествения и механичния прираст за общото увеличение на населението в Русенски окръг

(Проценти)

	1961-1971	1966-1971
Всичко увеличение	100,0	100,0
от естествен прираст	48,4	52,3
от механичен прираст	51,6	47,7

И двата фактора играят съществена роля за нарастването на населението в Русенски окръг. Все пак през петата петилетка и 1971 година, в сравнение с четвъртата петилетка, действието на естествения прираст е по-голямо. Независимо от това естественият прираст на окръга показва слаба тенденция на намаление подобна на страната. Още по-показателен е този факт, ако прирастът се разгледа на 1000 човека от населението на окръга.

Естествен прираст на 1000 човека от населението

	1947	1956	1960	1965	1968	1969	1970	1971
За страната	10,7	10,1	9,7	7,2	8,3	7,5	7,2	6,2
За окръга	11,1	9,2	7,9	6,3	7,0	6,3	5,7	4,8

Естественият прираст на 1000 човека от населението в Русенски окръг намалява по-бързо от средния за страната. В резултат на това неговото равнище остава под средното у нас. Процесът на намаление за окръга е най-интензивен в началото на разглеждания период – до 1960 година.

По-бавното възпроизводство на населението в окръга се обяснява главно с по-ниската раждаемост тук от средната за страната.

Естественият прираст на населението в окръг Русе идва главно от населението на градовете, или по-точно от населението на град Русе. Това е обяснимо, тъй като в този голям средищен център е съсредоточена голяма част от младото население на окръга и нещо повече, от години наред той е притегателно ядро на голям контингент трудоспособно население и млади хора, повишаващи квалификацията си. Така за периода 1961-1971 година на него се пада 70 на сто от естествения прираст на окръга. За същите години обаче, естественият прираст на 1000 човека от населението в градовете е по-нисък от средния за страната.

Естествен прираст на 1000 човека от населението в градовете и селата

	В градовете				В селата			
	1960	1965	1970	1971	1960	1965	1970	1971
За страната	9,6	8,4	11,0	10,1	9,8	6,1	3,2	1,6
За окръга	8,4	8,8	8,7	8,1	7,5	3,6	1,5	0,1

Обратно на тенденцията на градовете в България тук естественият прираст на населението в градските селища показва слабо намаление и в тях през последните години раждаемостта е по-ниска от средната у нас. Към края на разглеждания период разликата между показателите на териториалната единица и страната се увеличават.

В последните единадесет години естественият прираст на населението в селата на Русенски окръг намалява с по-бързи темпове от средните за страната, но все още е положителен – през 1971 година се отчита прираст от 10 човека. Окръгът е с най-нисък

естествен прираст в страната през 1971 година (като се изключат териториалните единици с отрицателен прираст - 12 на брой). Ако в следващите години се запазят тенденциите на изменение на демографските показатели за селата: живородени и умрели на 1000 човека от населението, то териториалната единица ще премине към групата окръзи с отрицателен естествен прираст на 1000 човека от населението в селата.

Естественият прираст на населението в окръга е основна предпоставка за възпроизводството на населението в Русенски окръг. Трябва да се отбележи обаче, че тук се наблюдава тенденция на застаряване на населението, подобна на общата за страната. Този процес проличава по-ясно, ако се проследи изменението на възрастовата структура на населението в окръга през последните години:

Възрастова структура на населението

(Проценти)

	1965			1970			1971		
	От 0 до 16 год.	От 17 до 59 год.	Над 60 год.	От 0 до 16 год.	От 17 до 59 год.	Над 60 год.	От 0 до 16 год.	От 17 до 59 год.	Над 60 год.
За страната	27,5	59,3	13,2	25,9	59,2	14,9	25,7	59,2	15,1
За окръга	25,9	60,9	13,2	24,3	61,3	14,4	24,0	61,4	14,6

Делът на първата възрастова група - до 16 години, която в следващите години ще бъде основен източник на трудови ресурси в окръга и на квалифицирана работна сила, бележи намаление и то по-бързо от средното за страната. Относителният дял на това население е по-нисък от общия у нас. Делът на втората група, която представлява фактически трудоспособното население на окръга, намалява (обратно на утвърдилата се тенденция у нас) и е по-висок от средния за страната. Важна роля тук играе механичният прираст на окръга - прииждането на население от други окръзи, което се ориентира към главния промишлен район на териториалната единица. Делът на населението с възраст над 60 години се повишава, но с по-бавни темпове от средните за страната и през 1971 година е по-нисък от общия у нас.

Механичният прираст е вторият основен фактор за нарастване на населението в Русенски окръг. През 1971 година последният е на пето място в страната по този показател след град София, Варненски, Старозагорски и Габровски окръг. Абсолютният механичен прираст на окръга търпи големи колебания през различните години. Най-висок е той през 1960, 1964 и 1965 година. Отнесен към населението на окръга, той дава по-точна представа за механичните изменения в териториалната единица.

Механичен прираст на 1000 човека от населението

	1947	1956	1960	1965	1968	1969	1970	1971
За окръга	-4,9	2,2	13,2	15,1	4,6	2,6	3,8	4,9

През 1971 година Русенски окръг е на шесто място (и след Ловешки окръг) по значимост на този показател. За периода 1961-1971 година ежегодно на 1000 човека се наблюдава механично нарастване от 7 човека, или през тези години населението на окръга се увеличава средногодишно от механичен прираст с 1916 човека.

Механичният прираст на окръга е най-висок през IV петилетка, след което, макар и с известни колебания, постепенно намалява. Неговото проявление има своите икономически причини. Русенски окръг сравнително рано оформя своя производствен облик, което даде възможност за по-бързо развитие на производителните сили в него. Във връзка с това от почти всички окръзи на Северна България се насочва население към икономическите центрове на окръга и то главно към окръжния град Русе. Интензивността на този процес съвпада и с по-масовото освобождаване на работници от селското стопанство, поради интензификация и механизация на процесите в този отрасъл.

В потвърждение на гореказаното изниква необходимостта механичният прираст да се разглежда поотделно за градовете и селата.

През 1971 година Русенски окръг е на пето място в страната по механичен прираст на населението в градовете след град София и окръзите: Варна, Плевен и Стара Загора. От последните единадесет години (1961-1971) най-висок е той през годините на четвъртата петилетка. Това проличава и от механичния прираст на 1000 човека от населението в градовете.

Механичен прираст на 1000 човека от населението
в градовете

	1961-1965	1966-1970	1971
За страната	22,5	17,3	14,7
За окръга	34,8	23,8	20,2

Като се има пред вид, че в окръга градските селища са само три, от които градовете Бяла и Две могили са твърде малки и въпреки че се увеличава тяхното население през наблюдавания период, то е твърде малко, най-големият притегателен център и сега се явява град Русе. Така през 1971 година 98,4 на сто от механичния прираст на градовете се отбелязва именно в него. Трудно би могло да се говори за намаляване интензивността на този процес, но все пак се очертава такава тенденция и това е твърде логично, тъй като производствената сфера на град Русе не може неограничено да поглъща работна сила с такава интензивност, а и селищните функции на града се затрудняват от прекомерното съсредоточаване и увеличаване на населението в него.

Към градовете на Русенски окръг приижда главно трудо-способно население - изселващи се семейства със своите деца от селата на окръга, както и от селата на окръзи от Северна България: Разград, Силистра, Търговище, В.Търново и други. Друг важен източник за нарастване на механичния прираст, за оформяне на един постоянен миграционен поток - най-вече към Русе, са учащите се, които постъпват в неговите учебни заведения и продължават образованието си.

Високият механичен прираст в градовете тук е резултат главно на интензивния механичен отлив на населението от селата на Русенски окръг. Все пак, в сравнение с другите окръзи, той не е много голям.

Механичен отлив на 1000 човека от населението
в селата

	1961 - 1965	1966 - 1970	1971
За страната	15,9	16,9	17,2
За окръга	15,0	18,3	17,3

Механичният отлив на 1000 човека от населението в селата на окръга е най-висок през годините на четвъртата петилетка, когато е по-висок и от средния у нас. В останалите години на периода 1961-1971 година той се движи около равнището за страната.

По-голямата част от изселващото се селско население през четвъртата петилетка се отправя главно към градовете на окръга, поради смяна на работата, придвижват се цели семейства и учащи се. Една по-малка част, пак по същите причини, се отправя към Разградски, В.Търновски окръг и други териториални единици на Северна България. През годините на петата петилетка нараства контингентът на учащите се, от селата на окръга, които се насочват към учебните заведения в градовете и те надвишават дела на населението от селата, което се изселва поради смяна на работата. Като се изключи най-мощният поток емигриращо селско население към градовете на Русенски окръг, други по-малки групи се отправят към Габровски, Търновски, Варненски, Разградски и други окръзи.

Особеностите в изменението на броя на населението, под влияние на действието на двата демографски показатели, играят важна роля за формирането на трудовите ресурси в Русенски окръг.

3. Трудови ресурси

В границите на Русенски окръг, обхващащ 2,4 на сто от територията на страната, са съсредоточени 3,5 на сто от трудовите ресурси на България. През 1971 година техният брой е 178290 човека^{х)} и окръгът се нарежда на осмо място в страната. По-високият им относителен дял от този на населението (3,4 на сто) подсказва, че териториалната единица разполага с голям брой трудо-способно население. Както вече бе споменато, това е до голяма степен резултат на интензивния механичен прираст в окръга.

х) Средногодишен брой

През годините на четвъртата и петата петилетка, както и в началото на шестата, трудовите ресурси в Русенски окръг се намират в процес на непрекъснато увеличение.

Индекси на увеличение на трудовите ресурси

(1960 = 100)

	1965	1968	1969	1970	1971
За страната	103,4	104,8	105,4	105,3	105,3
За окръга	108,2	112,0	112,9	113,0	113,2

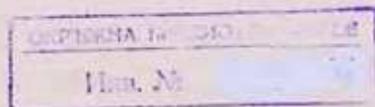
За периода 1961-1971 година в окръга се наблюдават забавящи темпове на увеличение на трудовите ресурси, макар че те са далеч по-високи от средните за страната и през 1971 година териториалната единица е на пето място у нас по интензивност на техния растеж. Най-бързо нарастват трудовите ресурси през годините на четвъртата петилетка, когато във връзка с общото преразпределение на производителните сили и икономическа специализация на отделните райони у нас, в Русенски окръг много активно се извършва териториално разместване на работната сила. През тези пет години окръгът е на трето място след гр. София и Пловдивски окръг по темпове на увеличение на трудовите ресурси.

На високите темпове на увеличение на трудовите ресурси в окръга отговаря и по-бързо нарастване на заетите лица от тях в общественото производство. Степента на заетост тук е малко по-висока от средната за страната и териториалната единица вече заема средно положение в поредицата на окръзите по относителен дял на заетите лица от трудовите ресурси.

Относителен дял на заетите лица към трудовите ресурси

(Проценти)

	1960	1965	1968	1969	1970	1971
За страната	81,9	79,0	81,0	80,8	81,6	82,4
За окръга	85,7	82,8	84,6	83,9	85,1	83,6

Докато общо за страната е характерна тенденция на увеличение на заетостта, то в Русенски окръг се отбелязват колебания в последните години без да се достига високото равнище през 1960 година, когато той е на седмо място в България по относителен дял на заетите лица от трудовите ресурси.

Трябва да се отбележи, че действителната заетост на трудовите ресурси в окръга ще бъде по-висока ако от последните се изключат учащите се в трудоспособна възраст, тъй като те са се откъснали от трудовите процеси, за да повишават образованието си. През 1971 година окръгът е на шесто място в страната по брой на учащите се и техният дял е 4,0 на сто от общия брой у нас.

Относителен дял на заетите лица към трудовите ресурси (без учащите се)

(Проценти)

	1960	1965	1968	1969	1970	1971
За страната	85,2	83,9	85,8	85,5	86,5	87,4
За окръга	89,6	88,8	89,6	89,4	90,9	89,5

В случая заетостта на трудовите ресурси в Русенски окръг през периода 1961-1971 година е винаги по-висока от средната у нас, но тук тя се задържа на сравнително едно и също равнище, а за страната се очертава слаба тенденция на увеличение.

Редно е при определяне степента на заетост в общественно-организираните дейности да не се вземат под внимание и заетите в личните помощни стопанства, защото те не са ангажирани целогодишно в производствения процес.

Относителен дял на заетите лица (без заетите в личните помощни стопанства) към трудовите ресурси (без учащите се)

(Проценти)

	1960	1965	1968	1969	1970	1971
За страната	75,9	74,4	77,3	77,8	79,3	80,5
За окръга	83,4	80,1	82,5	82,5	84,7	83,6

Колебанията в броя на заетите в личните помощни стопанства на окръга през последните единадесет години водят до колебания и в дела на заетите лица от трудовите ресурси. В сравнение с другите окръзи в окръг Русе той е малък и това е причина за по-високите стойности на показателя тук. Определена по този начин заетостта в окръга, обаче, нараства с по-бавни темпове от средните за страната.

През наблюдавания период делът на заетите лица под и над трудоспособна възраст е твърде малък, по-нисък от средния за страната и с тенденция на намаление, за да оказва по-съществено влияние върху изменението на заетостта тук.

Социално-икономическите преобразования в Русенски окръг са в непосредствена връзка и с промените в структурата на заетите лица.

Относителният дял на заетите в сферата на материалното производство, подобно на общата тенденция за страната, е в процес на непрекъснато намаление. Това намаление се осъществява с по-бавни темпове от средните за страната.

Структура на заетите лица

(Проценти)

	1960		1965		1970		1971	
	в сфе- рата на ма- тери- ално- го про- из- вод- ство	извън сфе- ра на ма- тери- ално- го про- из- вод- ство	в сфе- рата на ма- тери- ално- го про- из- вод- ство	извън сфе- ра на ма- тери- ално- го про- из- вод- ство	в сфе- рата на ма- тери- ално- го про- из- вод- ство	извън сфе- ра на ма- тери- ално- го про- из- вод- ство	в сфе- рата на ма- тери- ално- го про- из- вод- ство	извън сфе- ра на ма- тери- ално- го про- из- вод- ство
За страната	90,8	9,2	89,2	10,8	86,6	13,4	86,6	13,4
За окръга	91,3	8,7	90,3	9,7	88,7	11,3	88,7	11,3

Делът на заетите в сферата на материалното производство остава по-висок от средния у нас. Спрямо четвъртата петилетка, в последните шест години той намалява с по-голяма интензивност.

През периода 1961–1971 година се наблюдават различия и в структурата на основните отрасли на материалното производство за окръга и страната. Те протичат от някои икономически предпоставки: голяма концентрация на промишлени предприятия на територията на окръга и най-вече около град Русе, както и високо механизирано селскостопанско производство в границите на териториалната единица.

Относителен дял на заетите лица в
промишлеността и селското стопанство

(Проценти)

	1960		1965		1970		1971	
	про- миш- ле- ност	сел- ско- пан- ство	про- миш- ле- ност	сел- ско- пан- ство	про- миш- ле- ност	сел- ско- пан- ство	про- миш- ле- ност	сел- ско- пан- ство
За страната	24,1	60,2	29,4	50,4	35,0	40,7	36,0	38,5
За окръга	25,6	57,5	31,0	48,8	36,2	37,2	38,0	36,4

Бързото промишлено развитие на Русенски окръг е в непосредствена връзка с нарастването на работната сила в този основен отрасъл на материалното производство. През 1971 година тук работят 3,8 на сто от заетите лица в промишлеността на страната и те представляват 38,0 на сто от активното население на окръга. Делът на това активно население нараства с по-бавни темпове през петата петилетка, в сравнение с четвъртата петилетка, а най-бързо е увеличението през 1971 година. С изключение на тази година през целия наблюдаван период нарастването на работната сила в промишлеността на окръга се увеличава с по-бавни темпове и от средните за страната и делът ѝ остава винаги над средния относителен дял у нас.

Подобно на утвърдилата се тенденция за страната и в Русенски окръг се наблюдава намаление на абсолютния брой и относителния дял на заетите лица в селското стопанство. Въпреки че Русенският край е един от високопродуктивните селскостопански райони у нас, делът на заетите лица в този отрасъл на материалното производство е по-нисък от средния за страната. Разбира се, основна причина за това се явяват механизацията и интензификацията на

селскостопанското производство, започнали твърде рано тук и дали възможност да бъде освободен по-голям брой работна сила от селското стопанство, която се е насочила към останалите отрасли на стопанството на окръга. Темповете на намаление на дела на заетите лица в този отрасъл се движат около средните за страната.

Относителният дял на заетите лица в строителството, търговията и материално-техническото снабдяване през периода 1961-1971 година се колебае около средния за страната. Делът на заетите в останалите отрасли на материалното производство, взети заедно, остава по-висок от средния у нас, в резултат от застъпените разнообразни производствени дейности на територията на Русенски окръг.

Незадоволителна е картината със заетите лица извън сферата на материалното производство. Техният дял е винаги под средния за страната. Наистина и тук се наблюдава нарастване, но с много по-бавни темпове от страната, което води до нарастване на различията между последната и териториалната единица. Като се има пред вид по-бързото увеличение на населението в Русенски окръг от общото у нас, то незадоволеността от работници в непроизводствената сфера става още по-очевидна.

Заети лица извън сферата на материалното производство на 1000 човека от населението

	1960	1965	1968	1969	1970	1971
За страната	46	52	58	63	66	67
За окръга	46	50	54	56	59	58

Средногодишните темпове на нарастване на заетите лица в нематериалната сфера на 1000 човека от населението тук са близо два пъти по-бавни от средните за страната. Така през 1971 година всеки 1000 човека от населението на окръга се обслужват от 58 човека, заети в сферата на нематериалното производство (спрямо 1970 година се отчита намаление), а за страната те са 67 човека. Това е недостатъчно, защото гъстотата на населението тук е голяма, неговата заетост е висока, процентът на учащите се - също, а това

води до нарастване ролята на комунално-битовото обслужване; здравеопазване, просвета и другите непроизводствени отрасли; териториалното разположение на жилищно-комуналното стопанство и на работещите в него лица се усложнява и от твърде неравномерното разпределение на населението в границите на окръга.

Усъвършенстването на производителните сили, задълбочаването на специализацията в производствените процеси, подобряването на обслужващата дейност в Русенски окръг налага включването на все по-голям брой квалифицирана работна сила. Окръгът е на седмо място в страната по брой на специалистите. Към 1 ноември 1971 година той разполага с 21838 специалисти с висше и средно специално образование, или с 4,0 на сто от специалистите на България. В сравнение с 1960 година те нарастват над два пъти подобно на средното увеличение у нас. Все пак трябва да се отбележи, че кадрите със средно специално образование в окръга нарастват по-бързо от тези за страната, а за висшите, темповете на увеличение изостават от средните у нас. През 1971 година в окръга са заангажирани 5672 специалисти с висше образование, или 3,3 на сто от висшите на България. Обезпечеността на окръга със специалисти висшести тук проличава още по-добре, ако последните се отнесат към заетите лица на териториалната единица.

Относителен дял на специалистите с висше образование от общо заетите лица

(Проценти)

	1960	1968	1969	1970	1971
За страната	2,3	3,6	3,8	3,9	4,1
За окръга	2,3	3,3	3,5	3,6	3,8

През 1971 година на всеки 1000 лица заети в производството на Русенски окръг 38 са специалисти висшести, а за страната те са 41. Най-голям относителен дял всред висшите на окръга заемат работещите в промишлеността, науката и здравеопазването.

4. Селища

Селищната мрежа на Русенски окръг е възникнала и се развива под действието на редица природни и икономически фактори. Съществена роля в това отношение са изиграли географското положение, равнинният релеф, протичането на р. Дунав край територията на окръга, плодородието на почвите съчетано с благоприятни климатични условия, както и икономическото развитие на окръга, намиращо се в непосредствена връзка с териториалното преразпределение на трудовите ресурси и тяхната квалификация. Тези причини са допринесли и за усъвършенстването на селищните функции на градовете и селата в окръга.

Към края на 1971 година в границите на Русенски окръг съществуват 78 селища, или само 1,3 на сто от населените места в България. В тях се включват 3 града и 75 села, обединени в 26 общини. Като се изключи град София, окръгът е на последно място в страната по брой на селищата. Независимо от това, че и територията на Русенски окръг е по-малка от средната у нас, то гъстотата на населените места е малка. През 1971 година на 100 кв. км тук се падат средно 3 селища. В окръга обаче, населените места са много големи - 3725 човека^{х)} през 1971 година, при средна големина на селищата в страната - 1560 човека. Дори и като се изключи град Русе с неговото население, те пак остават по-големи от средните у нас - 1719 човека. Преобладават купните (събрани) селища и те са сравнително равномерно разположени в границите на окръга.

През периода 1961-1971 година настъпват изменения в състава на селищната мрежа в резултат на извършените административни промени. През 1969 година с. Две могили е обявено за град, м. Образцов чифлик се присъединява към град Русе, а м. Стълпище е заличена от списъка на населените места, поради изселване на населението към община Пиргово.

х) Навсякъде в този раздел данните за населението се отнасят към края на годината.

Населени места^{х)} в Русенски окръг

(Брой)

	1960	1971
Общо	80	78
в т.ч. градове	2	3
села	76	75
махали	2	-

Развитието на селищната мрежа в Русенски окръг проличава при групиране на населените места според броя на населението в тях.

Селища в Русенски окръг по групи според броя на населението

Брой на населението	Селища				Население	
	брой		%		%	
	1960	1971	1960	1971	1960	1971
Общо	80	78	100,0	100,0	100,0	100,0
До 200	-	-	-	-	-	-
201 - 500	3	9	3,8	11,5	0,5	1,2
501 - 1000	16	14	20,0	18,0	4,6	3,7
1001 - 1500	20	21	25,0	26,9	10,2	9,0
1501 - 2000	13	13	16,2	16,7	8,7	7,9
2001 - 3000	17	10	21,3	12,8	16,9	8,3
3001 - 5000	8	7	10,0	9,0	11,3	8,2
5001 - 10000	2	3	2,5	3,8	5,5	7,3
10001 - 50000	-	-	-	-	-	-
Над 50000	1	1	1,2	1,3	42,3	54,4

х) Към края на годината

През 1971 година в Русенски окръг преобладават селища с население от 500 до 3000 човека. Това са три четвърти от населените места с около една трета от населението на окръга. Спрямо 1960 година се наблюдава намаление на броя на селищата, но живущото население в тях намалява с много по-бързи темпове. Ясно проличава, че се наблюдават два процеса: първият – към увеличаване броя на селищата с намаляващо население и преминаването им към групировка с по-малък брой население, втората – намаляване дела на населението в споменатите вече населени места от 500 до 3000 човека за сметка на нарастващия дял на тези с над 5000 човека и още по-точно на град Русе. За единадесет години относителният дял на неговото население е нараснал с 12,1 на сто.

В повечето от селищата на Русенски окръг се наблюдава бързо намаление на броя на населението. Само в 16 селища (от които 3 града) през периода 1961–1971 година се отчита нарастване на населението.

Селища с нарастващо население в Русенски окръг
за периода 1961 – 1971 година

	Брой	Прираст на едно селище	Прираст за периода	
			човека	%
Всичко	16	3476	55613	36,3
в т.ч.: градове	3	17366	52098	42,8
села	13	270	3515	11,2
град Русе		50415	50415	46,8

Най-бързо е това увеличение за град Русе, като за същия период главна роля за този процес изиграва механичният прираст (78,2 на сто). Разбира се, растежът на населението в окръжния център не е свързан само с миграцията на населението от останалите селища тук, но и с миграционни потоци от други окръзи на Северна България.

Град Русе е един от нашите най-големи градове. Той е на четвърто място у нас след градовете София, Пловдив и Варна, по големина. През 1971 година той наброява 158240 човека, или включва 54,4 на сто от населението на окръга. В последните единадесет

години той се увеличава средногодишно с 4583 човека, или това може да се сравни приблизително с най-голямото село в окръга – Ветово. Останалите две градски селища на Русенски окръг Бяла и Две могили са по-малки и тяхното нарастване е подобно на селата с увеличаващо се население.

Населението на градските селища в Русенски окръг

Градове	Общ брой		1965	1970	1971
	1960	1971	в % към 1960	в % към 1965	в % към 1960
Русе	107825	158240	119,6	119,1	146,8
Бяла	8971	9916	104,4	105,5	110,5
Две могили ^{x)}	4918	5656	111,9	101,4	115,0

В резултат на прираста и административните промени за периода 1961–1971 година градското население на Русенски окръг нараства с 48,8 на сто, при 55,7 за страната и през 1971 година то представлява 59,8 на сто от населението на териториалната единица. Увеличението на това население се осъществява със забавящи темпове, като най-високи са те през годините на четвъртата петилетка.

В селата на Русенски окръг живее 40,2 на сто от населението. Средната големина на този тип населени места през 1971 година е 1557 човека, или около два пъти по-голяма от средната за страната – 861 човека. Следователно, в селата на окръга са налице условия за усъвършенстване на производствените и обслужващи функции, които ще помогнат за задържане на потока от емигриращо население. През периода 1961–1971 година само в 13 села, или в 17,3 на сто от всички села тук, се наблюдава увеличение на населението.

По-чувствително нарастване за периода имат селата: Ветово, Иваново, Сливо поле, които са средишни центрове в окръга и в тях са изградени малки промишлени предприятия. Чувствителен прираст на население имат и селата: Кошов, Николово, Мечка, Пиргово, Мартен. Разбира се, прирастът в селата с нарастващо население е крайно недостатъчен, за да окаже влияние на непрекъснатата тенденция на намаление селското население в окръга.

^{x)} Признат за град през 1969 г.

Население на селата в Русенски окръг

	Мярка	1960	1965	1970	1971
Население	брой	138508	129442	118956	116767
Индекси					
за страната	%	100,0	89,8	81,7	79,2
за окръга	%	100,0	98,5	85,9	84,3
Относителен дял от общото					
за страната	%	62,0	58,5	47,0	45,3
за окръга	%	54,3	47,5	41,3	40,2

Тази тенденция се проявява тук с по-бавни темпове от средните за страната. Трябва да се има пред вид обаче, че дялът на селското население, живеещо в окръга, е по-малко от дела на общото у нас. Интензивният процес на освобождаване трудоспособното население от селското стопанство е преминал. Така през четвъртата петилетка то се е извършвало по-бързо в сравнение с последните шест години.

По-нататъшното развитие на селищната мрежа в Русенски окръг е в непосредствена връзка с ограничаването на раз местването на населението главно поради смяна на работа. Това е възможно чрез откриването на предприятия или цехове за промишлени производства и дейности, което е залегнало и в плана за шестата петилетка, едновременно с благоустрояването и подобряването на системата на обслужване. Тези икономически мерки наред с административните ще допринесат за ограничаване притока на население към най-големия град на окръга – Русе, който и без друго започва да чувства затруднения в изпълнението на своите селищни функции.

5. Капитални вложения

През периода 1961-1971 година в Русенски окръг са инвестирани 995,1 млн. лева, или 3,4 на сто от всички извършени капитални вложения в страната през този период. За същото време средногодишният относителен дял на населението тук е 3,3 на сто. Въпреки че са налице известни колебания през последните единадесет години се очертава чувствително нарастване на инвестициите в окръга подобно на утвърдилата се тенденция в страната.

Капитални вложения

Мярка	1961-1965	1966-1970	1971
Средногодишен размер млн. левове	54,5	109,2	116,6
Индекси на средногодишния размер ^{х)}			
За страната	% 100,0	182,2	215,1
За окръга	% 100,0	200,4	213,9

През годините на четвъртата петилетка капиталните вложения на окръг Русе нарастват по-бавно от тези за страната, но през петата петилетка техният обем се увеличава много по-бързо и делът им от всички инвестиции у нас (3,6 на сто) е най-висок именно през тези години. Това е причината средногодишният темп на увеличение далеч да надвишава средния за страната. През 1971 година размерът на капиталните вложения е 116,6 млн. лева, по-висок от средногодишния размер за петата петилетка, но спрямо 1970 година, годината с най-голям обем капиталовложения, се наблюдава намаление. Тогава и делът им от всички извършени инвестиции в цялата страна също намалява - 3,2 на сто.

Ролята на капиталните вложения за повишаване икономическото и културно равнище на населението в окръга през разглежданите периоди проличава по-ясно, ако те се разглеждат на човек от населението.

х) Индексите са изчислени от текущи цени, поради което те не изразяват точно растежа на физическия обем на капиталните вложения, а дават само приблизителна представа за изменението.

Средногодишен размер на капиталните вложения на човек от населението

	Мярка	1961-1965	1966-1970	1971
За страната	левове	208	365	423
Индекси ^{х)}	%	100,0	175,5	203,4
За окръга	левове	206	388	403
Индекси ^{х)}	%	100,0	188,3	195,6

Може да се каже, че средногодишният размер на капиталните вложения на човек от населението в Русенски окръг през периода 1961-1971 г. непрекъснато се увеличава и се движи около средния у нас. В резултат на по-големите инвестиции през петата петилетка равнището на окръга надзишава средното равнище за страната. През 1971 година териториалната единица е на единадесето място всред окръзите по значимост на този показател и под средното равнище у нас.

Промените в общия обем на капиталните вложения се отразяват и върху измененията на тяхната отраслова структура.

Структура на капиталните вложения (Проценти)

	1961-1965		1966-1970		1971	
	за страната	за окръга	за страната	за окръга	за страната	за окръга
Всичко капитални вложения	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
В промишлеността	42,4	32,4	46,1	41,1	43,9	37,3
В селското стопанство	21,1	25,1	16,5	19,6	15,2	20,2
В транспорта	6,3	11,4	8,3	11,8	8,4	11,3
В останалите отрасли на материалното производство	7,4	5,5	8,2	7,2	8,1	8,4
Извън сферата на материалното производство	22,8	25,6	20,9	20,3	24,4	22,8

х) Индексите са изчислени по текущи цени.

През всички години на наблюдавания период 1961-1971 година най-голям относителен дял от капиталовложенията в окръга са тези насочени в промишлеността. Техният размер търпи резки колебания, но делът им остава винаги под средния за страната. Вложенията 356,2 млн. лева в промишлеността на Русенски окръг представляват 2,9 на сто от всички инвестиции на същия отрасъл у нас през този период, при 3,3 на сто относителен дял на населението. Значителна част от тези капитални вложения са се използвали най-вече за разширение и модернизиране на промишлените предприятия, тъй като в окръга са съсредоточени твърде различни промишлени дейности. Дори в последните години се налага изместването на някои от тях (от тези намиращи се в град Русе) към други селища на окръга и страната. През 1971 година, в сравнение със средногодишния размер на капиталните вложения в промишлеността през петата петилетка, се отчита намаление на инвестициите. Капиталните вложения, насочени към селското стопанство, бележат тенденция на увеличение, но относителният им дял от общите инвестиции в окръга намалява. Независимо от това през всичките години той остава по-висок от средния у нас. Като се има пред вид равнището за страната, делът на инвестициите в транспорта е твърде голям без да търпи съществени промени през наблюдавания период. На територията на окръга, наред с другите транспортни съоръжения, се намират и най-голямото речно пристанище у нас - Русе, за което са необходими средства, както за неговото поддържане, така и за обслужване на корабоплаването по река Дунав. През периода 1961-1971 година нараства много бързо и през 1971 година надвишава относителния дял за страната, делът на инвестициите в останалите отрасли на материалното производство.

Друга е картината с дела на капиталовложенията извън сферата на материалното производство. За него е характерна обратната за страната тенденция на намаление. Най-голям е обемът на капиталните вложения, използвани в жилищно-комуналното стопанство и още по-точно в жилищното строителство. През 1971 година само в този отрасъл се наблюдава бързо увеличение, спрямо 1970 година. В същото време в областта на просветата, културата и изкуството се отчита забележимо намаление на капиталните вложения, което не може да се отбележи като положителен факт за окръга.

II. ПРОМИШЛЕНОСТ

През втората половина на XIX век, още преди Освобождението, започва бързо развитие на икономиката на град Русе и свързаната с него околност, главно поради превръщането на града в административен център на Турската държава и прокарването на жп линия Варна-Русе.

През капиталистическия период Русе израства като голямо Дунавско пристанище. Построяват се редица промишлени предприятия, предимно на леката промишленост (на хранително-вкусовата, текстилната, кожарската) и други. Изграждат се и някои дребни машиностроителни предприятия. Тази промишленост беше съсредоточена предимно върху цялата градска територия.

След социалистическата революция с ускорени темпове започва изграждането на социалистическата промишленост в района. Израснаха нови промишлени предприятия на електродобива, селскостопанското машиностроене, корабо и загоностроене, реконструираха се и се развиха предприятията на хранително-вкусовата, текстилната и кожарската промишленост, с което бързо се увеличи индустриалната мощ на окръга и през последните 10-11 години той израсна като важно териториално звено в промишлеността на страната.

1. Развитие на промишлеността

а) Нарастване на промишленото производство

След 1956 година, ежегодно, значителна част за капиталните вложения бяха насочвани за развитие на основните отрасли от сферата на материалното производство и преди всичко в промишлеността. През тези години се въведоха в експлоатация редица промишлени предприятия като: ТЕЦ - изток и ТЕЦ - запад, Завод за печатни платки, Приборостроителен завод, Фуражен завод, Завод "Арда", Хлебозавод, Гъбозавод и други.

Реконструирани, разширени и модернизирани са почти всички предприятия в окръга. Всичко това допринесе, промишленото производство в Русенски окръг да се разшири много бързо.

Индекси на промишленото производство

	Мярка	1960	1965	1970	1971
За страната	%	100,0	171,7	290,6	316,7
За окръга	%	100,0	196,0	356,2	394,6

През 1971 година в сравнение с 1960 година, промишлената продукция в окръга се увеличи близо 4 пъти, или средногодишно е нараствала с 13,3 на сто, докато през същия период продукцията общо за страната се увеличи близо 3,2 пъти, или средногодишно с 11,0 на сто. Следователно, първата основна тенденция, която характеризира развитието на промишлеността в Русенски окръг са по-високите темпове, с които е нараствала продукцията през периода 1961-1971 година, в сравнение със средните за страната темпове.

Следва да се отбележи, че както общо за страната, така и в окръга, промишлената продукция е нараствала с по-високи темпове през четвъртата, отколкото през петата петилетка. Така например средногодишният темп през периода 1961-1965 година за окръга бе 14,4 на сто, а за страната - 11,4 на сто. През периода 1966-1970 година средногодишният темп намалел и достигнал 12,7 на сто, срещу 11,1 на сто общо за страната.

Понижаването на темповете на растежа на промишленото производство през петата петилетка се дължи на намалението на абсолютния размер на продукцията през 1969 година, в сравнение с 1968 година, на отраслите: "Производство на електроенергия и топлив енергия" - със 17,7 на сто, "Топливна промишленост" - с 2,8 на сто, "Промишленост за строителни материали" - с 2,1 на сто и "Шивашка промишленост" - с 13,9 на сто.

х) Общата промишлена продукция, както и всички производни показатели, изчислени от нея, са по фз цени на 1.1.1962 година и се отнася за държавната и кооперативната промишленост.

Понижаването на темпа на нарастването на промишлената продукция в тези отрасли не е свързано със забавяне на растежа на основните промишлени производствени фондове. Напротив от 1966 до 1969 година при тях се отбелязва тенденция на непрекъснато нарастване на абсолютния им размер.

Индекси на общата продукция по отрасли през 1970 и
1971 година

(1960 = 100)

О т р а с л и	За страната		За окръга	
	1970	1971	1970	1971
Общо	290,6	316,7	356,2	394,6
Производство на електроенергия и топлоенергия	372,7	397,3	1997,4	2499,0
Топливна промишленост	483,6	605,6	368,8	452,3
Машиностроителна и металообработваща промишленост	482,7	558,4	397,8	485,6
Хиμическа и каучукова промишленост	584,3	627,1	431,8	438,3
Промишленост за строителни материали	319,1	347,1	720,2	844,9
Дърводобивна и дървообработваща промишленост	167,5	176,1	446,9	502,4
Текстилна промишленост	197,3	207,9	175,2	179,1
Шивашка промишленост	273,6	278,5	316,3	308,1
Кожарска, кожухарска и обувна промишленост	241,2	263,1	497,7	575,5
Полиграфическа промишленост	221,0	220,4	252,4	294,8
Хранително-вкусова промишленост	215,3	229,1	270,9	275,8
Други отрасли на промишлеността	285,0	285,2	704,0	719,3

През 1971 година, в сравнение с 1960 година, с най-високи темпове нарасна промишленото производство в отраслите:

"Производство на електроенергия и топлоенергия" – близо 25 пъти,

"Промишленост за строителни материали" – повече от 8 пъти, "Други отрасли на промишлеността" – над 7 пъти и др.

Друга характерна тенденция в промишленото развитие на Русенски окръг през петата петилетка са неравномерните темпове, с които е нараствала промишлената продукция през отделните години. Чувствително по-високи бяха темповете на увеличение през първите три години на петилетката (1966, 1967 и 1968), когато продукцията нарасна средногодишно с 16,1 на сто. През последните две години (1969 и 1970) темпът рязко се понижи и достигна 7,8 на сто.

Индекси на общата промишлена продукция
(при база предшестващата година = 100)

Г о д и н и	За страната	За окръга
1966	112,4	115,6
1967	113,5	119,9
1968	110,4	112,8
1969	109,9	105,4
1970	109,3	110,3
1971	109,0	110,8

Очерталата се тенденция на спадане на темповете на растежа на промишленото производство, характерна общо за страната след 1967 година се проявява и в Русенски окръг. Но докато за страната този процес е по-равномерен, в окръга се извършва скокообразно. През 1969 година, в сравнение с предшестващата спадна със 7,4 пункта, с което остана под средния темп у нас и даде отражение върху темповете на растежа на продукцията общо през петилетката. Веднага трябва да се отбележи, че през следващите две години 1970 и 1971 година темповете чувствително нарастват и въпреки, че са по-ниски от предшестващите години, изпреварват тези за страната. Не само това, през 1971 година, в сравнение с 1970 година, докато темпът на растежа на промишленото производство общо за страната продължава да спада, в окръга макар и леко се повишава.

Високите темпове, с които нарастваше промишлената продукция изведеха Русенски окръг в групата на окръзите с най-силно развита промишленост. Според размера на произведената през 1971

година промишлена продукция той се нарежда на 5 място между всички останали окръзи в страната, въпреки че по броя на населението заема 13 място и по територия е на 25 място.

Развитието на промишлеността в окръга с изпреварващи темпове по отношение средните темпове на цялата промишленост измени делът на промишленото производство от общото за страната. През 1960 година държавните и кооперативните промишлени предприятия в окръга произведоха 4,0 на сто от общата промишлена продукция у нас, а през 1971 година нарасна на 5,0 на сто.

Относителен дял на общата промишлена продукция на окръга, от общия обем на промишлената продукция на страната

	(Проценти)			
	1960	1965	1970	1971
Общо	4,0	4,6	4,9	5,0
Производство на електроенергия и топлоенергия	1,2	5,2	6,6	7,8
Топливна промишленост	3,9	3,2	3,0	2,9
Машиностроителна и металообработваща промишленост	9,0	8,0	7,4	7,8
Химическа и каучукова промишленост	8,6	8,1	6,4	6,0
Промишленост за строителни материали	2,5	5,1	5,7	6,1
Дърводобивна и дървообработваща промишленост	1,3	1,9	3,4	3,6
Текстилна промишленост	3,5	3,2	3,1	3,0
Шивашка промишленост	3,4	3,3	3,9	3,8
Кожарска, кожухарска и обувна промишленост	5,3	7,0	10,9	11,3
Полиграфическа промишленост	2,3	2,8	2,7	3,1
Хранително-вкусова промишленост	4,1	4,7	5,2	4,9
Други отрасли на промишлеността	1,9	4,0	4,6	4,7

Промишлените предприятия на редица отрасли произвеждат промишлена продукция, която заема значителен дял от съответната продукция на отраслите в страната, поради което имат важно народно стопанско значение. Така например през 1971 година "Кожарска, кожухарска и обувна промишленост" произведе 11,3 на сто, "Производство на електроенергия и топлоенергия" - 7,8 на сто, "Машино-

строителна и металообработваща промишленост" - 7,8 на сто, "Промишленост за строителни материали" - 6,1 на сто и "Химическа и каучукова промишленост" - 6,0 на сто от цялата продукция на тези отрасли в страната.

Промишлеността на Русенски окръг произвежда в някои случаи значителен дял от някои важни за народното стопанство промишлени изделия. През 1971 година тя произведе всички тракторни плугове в страната, 59,9 на сто от лаковете, 54,5 на сто от безира, 51,6 на сто от блажните бои, 43,1 на сто от гвоздеите, 42,7 на сто от теловете и телените изделия, 35,2 на сто от огнеупорните материали, 25,1 на сто от захарта, 23,8 на сто от селскостопанските машини, 23,5 на сто от кожените облекла и други.

Силно развитата промишленост в окръга, независимо че общата селскостопанска продукция абсолютно нараства през отделни години, прави съотношението между промишленото производство и селскостопанската продукция в полза на промишлеността. От 64,1 : 35,9 през 1960 година, то се измени на 81,9 : 18,1 през 1971 година. Следователно, промишлеността в окръга придобива все по-нарастващо значение в икономиката на Русенски окръг.

Както през четвъртата и петата петилетка, така и общо през периода 1961-1971 година населението на Русенски окръг се увеличаваше по-бързо, отколкото в страната. Високите и устойчиви темпове, с които нарастваше и промишленото производство, осигуриха преимуществен растеж на общата промишлена продукция на човек от населението, в сравнение със страната.

Индекси на
общата промишлена продукция на човек от населението

	Мярка	1960	1965	1970	1971
За страната	%	100,0	164,9	269,6	292,2
За окръга	%	100,0	181,7	313,5	344,4
Окръгът в процент към страната	%	125,2	138,0	145,6	147,6

Разликата между окръга и средното за страната непрекъснато и бързо се увеличава. Докато през 1960 година падащата се промишлена продукция на човек от населението беше с 25,2 на сто повече от средното равнище у нас, през 1965 година разликата се увеличи на 38,0 на сто и достигна 47,6 на сто през 1971 година.

б) Нарастване на основните промишленопроизводствени фондове

Ускореното нарастване на промишленото производство в Русенски окръг е обусловено в значителна степен от изграждането на материално-техническата база на промишлеността. За разлика от страната, в окръга основните промишленопроизводствени фондове през периода 1961-1971 година нарастваха с по-ниски темпове, отколкото общата промишлена продукция.

Индекси на основните промишленопроизводствени фондове^{х)}

	Мярка	1960	1965	1970	1971
За страната	%	100,0	196,0	371,9	399,9
За окръга	%	100,0	190,1	339,1	385,0

Основните промишленопроизводствени фондове през периода 1961-1971 година са нараствали с по-бавни темпове от тези в страната. В сравнение с 1960 година, през 1971 година те се увеличили близо 3,9 пъти, а в страната - 4 пъти. По-бързо те нарастваха през четвъртата петилетка, когато средногодишният темп на растежа достигна 13,8 на сто, а през петата петилетка - 12,2 на сто. През 1971 година, в сравнение с 1970 година, те нараснаха с по-висок темп (13,5 на сто) от този в страната (7,5 на сто) и в основни черти достигнаха средногодишния темп от четвъртата петилетка.

х) Отнасят се за държавната и кооперативната промишленост и са по-пълна първоначална стойност в края на годината. Индексите са изчислени от текущи цени, поради което не отразяват точно растежа на физическия им обем, а дават най-обща представа за настъпилите изменения.

Индекси на основните промишленопроизводствени фондове по отрасли през 1971 година

(1960 = 100)

	За страната	За окръга
Общо	399,9	385,0
Производство на електроенергия и топлоенергия	264,1	534,8
Топливна промишленост	666,2	472,6
Машиностроителна и металообработваща промишленост	493,9	359,9
Химическа и каучукова промишленост	667,0	635,2
Промишленост за строителни материали	357,3	974,2
Дърводобивна и дървообработваща промишленост	266,2	353,7
Текстилна промишленост	303,6	234,2
Шивашка промишленост	538,1	657,7
Кожарска, кожухарска и обувна промишленост	313,3	441,2
Полиграфическа промишленост	185,4	247,3
Хранително-вкусова промишленост	277,5	220,9
Други отрасли на промишлеността	293,7	479,8

През периода 1961-1971 година значително по-ускорено в окръга се развива отраслите: "Промишленост за строителни материали" - основните промишленопроизводствени фондове се увеличиха над 9,7 пъти, "Шивашка промишленост - близо 6,6 пъти, "Производство на електроенергия и топлоенергия" - повече от 5,3 пъти и други.

Основните промишленопроизводствени фондове на окръга през 1960 година заемаха 3,4 на сто от тези общо в страната. Въпреки ежегодно инвестираните средства в промишлеността, които с всяка петилетка се увеличиха, но с по-бавни темпове от средните у нас, относителният им дял, макар и с известни колебания, през 1971 година намалю на 3,3 на сто.

Относителен дял на основните промишленопроизводствени фондове на окръга от общия обем на фондовете за страната

(Проценти)

	1960	1965	1970	1971
О б щ о	3,4	3,3	3,1	3,3
Производство на електроенергия и топлоенергия	3,4	5,7	5,6	6,8
Топливна промишленост	0,8	0,9	0,6	0,6
Машиностроителна и металообработваща промишленост	8,4	8,2	6,6	6,1
Химическа и каучукова промишленост	2,4	1,5	2,0	2,2
Промишленост за строителни материали	1,9	3,7	5,1	5,3
Дърводобивна и дървообработваща промишленост	1,3	1,3	1,8	1,8
Текстилна промишленост	3,1	2,4	2,5	2,4
Шивашка промишленост	3,9	4,1	5,4	4,8
Кожарска, кожухарска и обувна промишленост	8,1	7,1	10,6	10,4
Полиграфическа промишленост	1,4	2,1	1,6	1,9
Хранително-вкусова промишленост	6,4	6,1	4,9	5,1
Други отрасли на промишлеността	2,3	3,4	3,4	3,8

Както в структурата на промишленото производство, така и тук, редица отрасли заемат значителен дял от основните промишленопроизводствени фондове на тези отрасли в страната. Въпреки че в някои от тях делът намалява, те продължават да имат важно стопанско значение за страната. През 1971 година основните промишленопроизводствени фондове в отрасъл "Кожарска, кожухарска и обувна промишленост" са заемали 10,4 на сто от тези в страната, "Производство на електроенергия и топлоенергия" - 6,8 на сто, "Машиностроителна и металообработваща промишленост" - 6,1 на сто, "Промишленост за строителни материали" - 5,3 на сто, "Хранително-вкусова промишленост" - 5,1 на сто и други.

Основните промишленопроизводствени фондове на човек от населението в окръга са нараствали по-базно от тези у нас. През периода 1961-1971 година те нарастваха средногодишно с 11,6 на сто, а в страната - с 12,8 на сто. Подобно е положението и с основните промишленопроизводствени фондове на един зает в промишлеността. През същия период в окръга те се увеличаваха средногодишно с 8,4 на сто, срещу 9,5 на сто за страната. Този процес се свързва както с развитието в страната на по-фондоёмки отрасли (черна и цветна металургия) отколкото в окръга, така и с по-бързото увеличаване броя на населението и заетите в промишлеността в сравнение със страната.

Индекси на основните промишленопроизводствени фондове^{х)}
на човек от населението и на един зает в промишлеността

	На човек от населението	На 1 зает в промишлеността
	1971 в % към 1960	1971 в % към 1960
За страната	377,9	271,9
За окръга	335,8	241,8

Всичко това е довело до увеличаване на разликата между окръга и страната. Така например от 6,5 на сто повече основни промишленопроизводствени фондове на човек от населението през 1960 година, през 1971 година те са с 5,5 на сто по-малко в сравнение със страната. А на един зает в промишлеността от 6,2 на сто по-малко през 1960 година достигна 16,6 на сто по-малко през 1971 година.

Ако се сравни промишлената продукция и основните промишленопроизводствени фондове на човек от населението, с тези на страната, прави впечатление, че докато промишлената продукция на

х) Средногодишна наличност.

човек от населението в окръга през 1971 година е с 47,6 на сто повече от средното за страната, основните промишленопроизводствени фондове се отдалечават от средното равнище и са с 5,5 на сто по-малко от него. Макар че в окръга през периода 1961-1971 година се изградиха и някои по-фондоёмки отрасли, като електродобива и химическата промишленост, изпреварващите темпове, с които се разви химическата и топливната промишленост в страната и отсъствието на металургията в окръга обясняват до голяма степен падащите се повече основни промишленопроизводствени фондове на човек от населението в страната, отколкото в окръга. Общо взето може да се заключи, че в окръга през този период се развиваха предимно отрасли със сравнително по-ниска фондоёмкост, отколкото в страната, каквито са машиностроенето, текстилната и хранително-вкусовата промишленост и други. Трябва да се отбележи, че те са стари, традиционни отрасли в окръга, със сравнително по-голяма производствена база.

в) Нарастване на броя на заетите лица в промишлеността

Русенски окръг е един от окръзите, в който най-голяма част от заетите лица в сферата на материалното производство са заети в промишлеността. Както е известно по-нататъшната индустриализация и механизацията на селското стопанство предизвиква освобождаване на чувствителни контингенти работна сила от селското стопанство и значителни потоци от население от селата към градовете. Този процес е силно изразен в окръга, особено през последните няколко години. Заетите лица в окръжната промишленост през периода 1961-1971 година се увеличаваха по-бързо, отколкото в страната.

Индекси на броя на заетите лица в промишлеността ^{х)}

	Мярка	1960	1965	1970	1971
За страната	%	100,0	119,6	145,5	150,8
За окръга	%	100,0	125,1	154,3	159,0

х) Заетите лица в промишлеността се отнасят за цялата промишленост (вкл. помощна и частна), освен в случаите, когато е указано друго.

Общо през целия период те нарастваха средногодишно с 4,3 на сто, срещу 3,8 на сто за страната. Заетите лица в промишлеността на окръга се увеличаваха по-бързо през четвъртата петилетка – средногодишно с 4,6 на сто, а в страната – средногодишно с 3,7 на сто, докато през петата петилетка средногодишният темп на растежа достигна 4,3 на сто, срещу 4,0 на сто за страната. Спадането на темповете на увеличение на заетите лица в промишлеността на окръга, започнало през петата петилетка, продължава и през 1971 година. В сравнение с 1970 година заетите в промишлеността на окръга се увеличиха с 3,1 на сто, а средното увеличение у нас е 3,7 на сто.

През 1960 година заетите лица в промишлеността на Русенски окръг представляваха 3,6 на сто от заетите в промишлеността на страната. Както вече се изтъкна, през периода 1961–1971 година те нарастваха с по-високи темпове, отколкото в страната, поради което делът им през 1971 година се увеличи на 3,8 на сто.

Заслужава да се отбележи, че през 1971 година окръжната промишленост произведе 5,0 на сто от общата промишлена продукция, а в нея са съсредоточени 3,3 на сто от основните промишлено-производствени фондове и са работили 3,8 на сто от заетите лица в промишлеността на страната.

Независимо от това, че населението в окръга нарастваше по-бързо от населението общо в страната, осигуреността на населението с работни места в промишлеността ежегодно се увеличаваше. От кръгло 125 работни места на 1000 човека от населението през 1960 година, срещу 110 в страната, те нараснаха на 173 през 1971 година, докато в страната се увеличиха на 153 места. То е резултат преди всичко на по-бързото увеличаване на заетите в промишлеността на окръга, отколкото тези в страната.

Въпреки, че икономическият облик на Русенски окръг се определя преди всичко от значението му като важен промишлен и транспортен център от национален мащаб, той е и със силно развито селско стопанство. В миналото преобладаващата част от заетите лица в сферата на материалното производство бяха заети в селското стопанство. Под влияние на механизацията и интензификацията на селското стопанство, съотношението между заетите в

промишлеността и селското стопанство чувствително се измени.

Структура на заетите лица в сферата на материалното производство

	(Проценти)			
	1960		1971	
	За страната	За окръга	За страната	За окръга
Общо	100,0	100,0	100,0	100,0
Промисленост	24,1	25,6	36,0	38,0
Селско стопанство	60,2	57,5	38,5	36,4
Останалите отрасли	15,7	16,9	25,5	25,6

От гледна точка на структурата на заетите лица в сферата на материалното производство, през 1960 година Русенски окръг бе аграрно-промишлен район. Бързото нарастване на заетите в промишлеността и освобождаването на работна сила от селското стопанство измени коренно съотношението между тях. През 1971 година определящ отрасъл е промишлеността, като заетите в нея надхвърлят както заетите в промишлеността на страната (с 2,0 пункта), така и заетите в селското стопанство на окръга (с 1,6 пункта).

През 1971 година, в сравнение с 1960 година, броят на заетите лица в промишлеността на окръга се увеличи с 18628 човека, а заетите в останалите неселскостопански отрасли от сферата на материалното производство – с 13040 човека. През този период от селското стопанство бяха освободени 22797 човека. Следователно, то е могло да осигури за останалите отрасли 72,0 на сто от необходимата работна сила. Същевременно естествения прираст на населението в окръга е бил по-нисък от средното за страната. Поради това посоченият прираст в промишлеността и другите отрасли на окръга през посочения период не е могъл да бъде обезпечаван само с вътрешноокръжни ресурси и в значителна степен е бил подхранван от външни миграционни процеси, с което до голяма степен се обяснява наличието на механичен прилив на население. А известно е, че той поражда допълнителни проблеми в изградената вече инфраструктура на населените места. Очевидно бъдещето развитие на окръжната промишленост трябва да се извършва чрез най-пълното използване на интензивните фактори за растежа на промишленото производство.

Разширяването на промишлеността, усъвършенствването на отрасловата структура извиква необходимостта от по-голям брой висококвалифицирани специалисти. През периода 1961-1971 година специалистите с висше образование заети в промишлеността наразнаха 2,08 пъти, като достигнаха 1422 човека. В същото време тези специалисти общо за страната са се увеличили 2,07 пъти. Почти еднаквите темпове на нарастване са довели до запазването на относителния дял на специалистите в окръжната промишленост от всички специалисти с висше образование в промишлеността на страната - 4,7 на сто. По обезпеченост със специалисти с висше образование промишлеността в окръга надхвърля средната обезпеченост за страната. Така например, в окръга на 1000 души заети в промишлеността са се падали 21,6 специалисти през 1960 година, а в страната 16,9 специалисти. През 1971 година в окръга те нарастват на 28,3 на 1000 души заети в промишлеността, докато в страната те са били 23,2 души.

2. Отраслова структура на промишлеността

След 1956 година у нас се създадоха условия за ускорено развитие на промишлеността. Успоредно с това се усъвършенствуваха и отрасловата структура на производството. Тя може да се характеризира с помощта на различни показатели, но три от тях отразяват главните отраслови характеристики: общата промишлена продукция, основните промишленопроизводствени фондове и промишлено-производствения персонал.

В много случаи съпоставката на трите структури сочат големи или по-малки отклонения, но независимо от това те най-добре очертават измененията на отрасловата специализация на промишлеността.

а) Изменение на отрасловата структура на общата промишлена продукция

До 1952 година основни отрасли на окръжната промишленост бяха хранително-вкусовата, текстилната и машиностроителната промишленост, които общо произведоха 74,4 на сто от промишлената продукция. Ако към тях се прибави и химическата и кожухарската промишленост, петте отрасли са произвели 88,6 на сто от промишленото производство на окръга. Промишлените предприятия на всеки един от останалите отрасли беше застъпен с продукцията, чийто дял не надхвърляше повече от 4,2 на сто.

Отраслова структура на общата промишлена продукция

О т р а с л и	(Проценти)			
	1952	1960	1970	1971
О б щ о	100,0	100,0	100,0	100,0
Производство на електроенергия и топлиноенергия	1,4	0,7	3,7	4,2
Топливна промишленост	-	3,0	3,1	3,4
Машиностроителна и металообработваща промишленост	15,8	27,5	30,7	33,9
Химическа и каучукова промишленост	7,3	8,8	10,6	9,7
Промишленост за строителни материали	0,9	1,5	3,1	3,3
Дърводобивна и дървообработваща промишленост	4,2	2,1	2,6	2,6
Текстилна промишленост	22,8	12,7	6,3	5,8
Шивашка промишленост	2,5	4,6	4,1	3,6
Кожарска, кожухарска и обузна промишленост	6,9	3,2	4,5	4,7
Полиграфическа промишленост	0,6	0,4	0,3	0,3
Хранително-вкусова промишленост	35,8	32,2	24,5	22,5
Други отрасли на промишлеността	1,8	3,3	6,5	6,0

Данните показват, че в отрасловата структура на промишленото производство са настъпили чувствителни промени. Още през 1966 година на първо място окончателно се утвърди машиностроенето, където през 1971 година бе произведена над една трета от продукцията на окръга и той израсна като крупен център на нашата машиностроителна промишленост.

Чувствително намаля дялът на хранително-вкусовата промишленост при непрекъснато увеличение на абсолютния ѝ размер – от 35,8 на сто през 1952 година на 22,5 на сто през 1971 година, но въпреки това остана на второ място в структурата на промишлената продукция. Не по-малко намаля дялът и на текстилната промишленост – от 22,8 на сто през 1952 година на 5,8 на сто през 1971 година. Намаля продукцията и на кожарската и дърводобивната промишленост. На всички останали отрасли дялът им през 1971 година

в сравнение с 1952 година, нарасна. От гледна точка на промишлената продукция, през 1971 година, отрасловата структура на промишлеността се определяше от два отрасли: "Машиностроителна и металообработваща промишленост" и "Хранително-вкусова промишленост". В тях беше произведена 56,4 на сто от продукцията на окръга.

б) Изменение на отрасловата структура на основните промишленопроизводствени фондове

Решаващо значение за промишленото развитие на дадена териториална единица са нарастването и отрасловото разпределение на основните промишленопроизводствени фондове. През 1952 година от този аспект, четири отрасли определяха отрасловата структура на промишлеността: "Хранително-вкусова промишленост", "Машиностроителна и металообработваща промишленост", "Производство на електроенергия и топлоенергия" и "Текстилна промишленост". В тях бяха съсредоточени 85,5 на сто от всички основни промишленопроизводствени фондове. В останалите отрасли на окръга те не надхвърляха повече от 5,1 на сто.

Отраслова структура на основните промишленопроизводствени фондове (Проценти)

О т р а с л и	1952	1960	1970	1971
О б щ о	100,0	100,0	100,0	100,0
Производство на електроенергия и топлоенергия	17,3	20,5	25,4	28,5
Топливна промишленост	-	2,0	2,8	2,5
Машиностроителна и металообработваща промишленост	17,7	28,2	27,3	26,3
Химическа и каучукова промишленост	5,1	4,5	7,8	7,5
Промишленост за строителни материали	2,3	2,9	7,9	7,4
Дърводобивна и дървообработваща промишленост	1,6	1,7	1,6	1,5
Текстилна промишленост	11,2	7,1	4,6	4,3
Шивашка промишленост	0,4	0,5	0,9	0,9
Кожарска, козухарска и обувна промишленост	2,3	1,8	2,2	2,1
Полиграфическа промишленост	1,0	0,4	0,2	0,2
Хранително-вкусова промишленост	39,3	28,4	16,7	16,3
Други отрасли на промишлеността	1,8	2,0	2,6	2,5

През четвъртата, петата петилетка и 1971 година картината се измени. Въпреки, че в структурата на промишлената продукция отрасъл "Производство на електроенергия и топлоенергия", заема едно от последните места, по основни промишленопроизводствени фондове през 1971 година е на първо място. След 1960 година основните промишленопроизводствени фондове на машиностроенето нарастваха с по-бавни темпове, в сравнение със средните темпове за окръга, но въпреки това заемат второ място в отрасловата им структура. Чувствително намаля дялът им в хранително-вкусовата и текстилната промишленост. Относителният дял на основните промишленопроизводствени фондове намаля и в дървообработването и полиграфическата промишленост. В останалите отрасли през 1971 година, в сравнение с 1960 година, дялът им се увеличи, но в нито един от тях не надхвърля повече от 7,5 на сто. Следователно тук отрасловата специализация на промишлеността се определя от три отрасли: "Производство на електроенергия и топлоенергия", "Машиностроителна и металообработваща промишленост" и "Хранително-вкусова промишленост". В тях през 1971 година са концентрирани 71,1 на сто от всички основни промишленопроизводствени фондове на окръга.

в) Изменение на отрасловата структура на промишленопроизводствения персонал

Основни отрасли в Русенски окръг от гледище на промишленопроизводствения персонал през 1952 година са били машиностроенето, текстилната и хранително-вкусовата промишленост. В тях са били заети 66,0 на сто от промишленопроизводствения персонал на окръга.

продукция в електропроизводството от 1,4 на сто през 1952 година и 0,7 на сто през 1960 година нарасна едва на 4,2 на сто през 1971 година, делът на основните промишленопроизводствени фондове - от 17,3 на сто през 1952 година и 20,5 на сто през 1960 година, се увеличи на 28,5 на сто през 1971 година, като в същото време делът на промишленопроизводствения персонал се запазва почти на едно и също равнище - съответно 3,1, 2,2 и 2,4 на сто. В машиностроенето обаче се забелязва обратна тенденция. Делът на промишлената продукция от 15,8 на сто през 1952 година и 27,5 на сто през 1960 година нарасна на 33,9 на сто през 1971 година, а делът на основните промишленопроизводствени фондове от 17,7 на сто през 1952 година и 28,2 на сто през 1960 година намаля на 26,3 на сто през 1971 година. Същевременно трябва да се отбележи, че в основни линии делът на промишленопроизводствения персонал в машиностроенето се задържа на равнището от 1960 година.

Настоящата отраслова структура на Русенската промишленост дава възможност да се разкрият някои особености и тенденции:

- докато през 1952 и 1960 година, от гледна точка на общата промишлена продукция и заетия промишленопроизводствен персонал, три отрасли определяха структурата на промишлеността, през 1971 година два са структуроопределящите отрасли. В тях бе произведена повече от половината от продукцията и беше зает също повече от половината от промишленопроизводствения персонал на окръга.

- значително се стесни относителният дял на текстилната промишленост.

- при настоящата отраслова ориентираност на промишлеността в окръга, преобладаващата част от производствените звена по необходимост са концентрирани в непосредствена близост до окръжния център - пристанището и ж.п. гара на град Русе. През 1971 година година промишлеността на града произведе 95,6 на сто от продукцията и в него са били заети 92,4 на сто от промишленопроизводствения персонал на промишлеността в окръга. На тази база са възникнали сериозни затруднения от социален, икономически или демографски характер.

3. Производителност и фондовъръженост на труда и средна работна заплата

Успоредно с прогресивните промени в промишлеността на Русенски окръг, след 1960 година настъпиха и чувствителни изменения в равнището и динамиката на някои от основните качествени показатели.

Индекси на производителността на труда на едно лице от промишленопроизводствения персонал

	1965 в % към 1960 (IV пети- летка)	1970 в % към 1965 (V пети- летка)	1971 в % към 1960
За страната	138,9	139,2	205,2
За окръга	153,1	142,2	240,7

Първата особеност, която характеризира развитието на производителността на труда на едно лице от промишленопроизводствения персонал (измерена чрез общата промишлена продукция) на окръга е, че през периода 1961-1971 година е нараствала с по-бързи темпове, в сравнение с темповете общо в страната. Така например в окръга тя е нараствала средногодишно с 8,3 на сто, а в страната - с 6,75 на сто. Въпреки че през петата петилетка темповете на растежа спадат по отношение на четвъртата петилетка, те остават по-високи от средните за страната. През периода 1961-1965 година производителността на труда се увеличи средногодишно с 8,9 на сто, срещу 6,8 на сто за страната, а през периода 1966-1970 година тя нарасна средногодишно със 7,3 на сто, а в страната - с 6,9 на сто. Понижаването на темпа на растежа през петата петилетка се дължи на рязкото спадане на темповете през последните две години на петилетката (1969 и 1970 г.), когато средногодишният темп достигна 4,5 на сто, срещу 9,2 на сто от първите три години на петилетката (1966, 1967 и 1968 г.)

През 1970 година общата промишлена продукция надхвърли равнището от 1965 година с 291170 хил. лева. Разчетите показват, че 175867 хил. лева или 60,4 на сто от този абсолютен прираст е

резултат от нарасналата производителност на труда, а останалите 115303 хил.лева или 39,6 на сто са резултат от увеличението на промишленопроизводствения персонал. Това показва, че въпреки промените в структурната характеристика на промишлеността в окръга, нарастването на промишленото производство се е осъществявало по интензивен път. През 1971 година, в сравнение с 1970 година, чувствително се засилва ролята на интензивните фактори за производството на промишлената продукция. Делът на прираста на продукцията за сметка на повишената производителност на труда достигна 97,4 на сто.

През разглеждания период увеличението на средната производителност на труда в окръга дойде и като резултат от нарастването на фондовъоръжеността на труда (на един средносписъчен работник).

Фондовъоръжеността на труда през периода 1961-1971 година е нараствала с темпове, по-ниски от средните темпове за страната.

Индекси на фондовъоръжеността на труда на
работниците

	1965 в % към 1960 (IV петилетка)	1970 в % към 1965 (V пети- летка)	1971 в % към 1960
За страната	161,3	157,9	274,1
За окръга	152,7	141,0	240,6

По-бързото увеличение на основните промишленопроизводствени фондове в окръга през четвъртата, в сравнение с петата петилетка и сравнително еднаквото нарастване на работниците през двете петилетки, взети поотделно, доведе до спадане на темповете на растежа на фондовъоръжеността на труда през петата, в сравнение с четвъртата петилетка. Едва през 1971 година, в сравнение с 1970 година, фондовъоръжеността на труда в окръга се е увеличила с по-високи темпове, от тези в страната. Докато в окръга тя е нараснала с 11,8 на сто, увеличението общо в страната е със 7,6 на сто. В резултат на това започналият процес на отдалечаване на равнището на фондовъоръжеността на труда между окръга и

страната се прекъсва. През 1960 година фондовъоръжеността на труда в окръга е била с 6,8 на сто по-малко отколкото в страната, през 1965 година тази разлика се увеличи на 11,9 на сто, през 1970 година тя достига до 21,3 на сто, а през 1971 година намаля на 18,2 на сто.

Развитието на промишлеността в окръга през периода 1961-1971 година се е осъществило в условия на по-бързо нарастване на производителността на труда, отколкото неговата фондовъоръженост.

През периода 1961-1971 година средната работна заплата на едно лице от промишленопроизводствения персонал в окръга се е увеличавала с по-високи темпове, отколкото в страната. Така например средногодишният темп на растежа беше 4,4 на сто, а в страната - 4,3 на сто. С по-бързи темпове тя нарастваше през петата петилетка - средногодишно с 4,7 на сто, отколкото през четвъртата петилетка - средногодишно с 4,1 на сто.

Средна годишна работна заплата на едно лице от
промишленопроизводствения персонал

	Мярка	1960	1965	1970	1971
За страната	левове	962	1143	1484	1535
Индекси	%	100,0	118,8	154,3	158,6
За окръга	левове	964	1176	1481	1547
Индекси	%	100,0	122,0	153,6	160,5
Окръгът в процент към страната	%	100,2	102,9	99,8	100,8

През 1971 година, в сравнение с 1970 година, темпът на растежа на средната работна заплата спадна, по отношение на петата петилетка, с 0,2 пункта и достигна 4,5 на сто, докато увеличението общо за страната е 3,4 на сто.

По-бързите темпове на увеличение на средната работна заплата в окръга през изследвания период, отколкото в страната, увеличи разликата между тях. От 0,2 на сто повече в окръга през 1960 година, се увеличи на 0,8 на сто през 1971 година.

Както през четвъртата и петата петилетка, така и през 1971 година, темпът на растежа на производителността на труда е бил по-висок от този на нарастването на средната работна заплата на промишленопроизводствения персонал.

4. Териториално разпределение на промишлеността

Тенденциите при отрасловата ориентираност на промишлеността на сегашния етап в развитието на промишлеността се свързва и с териториалното разположение на производствените звена в окръга. Промислените предприятия са разположени твърде неравномерно върху територията на окръга. От тук произтича голямото различие между отделните райони на промишлеността, както по отношение на достигнатата степен на индустриализация във вътрешнорайонен мащаб, така и по отношение на произтичащите от това проблеми.

Районирането на промишлеността в окръга, което е посочено в таблицата, е условно прието от нас. Към определените промишлени райони са отнесени данните на промишлените предприятия (по заводския метод) в градовете и на най-близките до тях села.

Изравняването на отделните райони по достигнатата степен на промишленото развитие, както и постигането на оптимална промишлена структура в районен мащаб предполага предварителното решаване на редица сложни проблеми. Един от тях е проблемът за собствената суровинна база на промишлеността. Понастоящем, както вече се отбеляза, Русенски окръг е беден на полезни изкопаеми, които ограничават развитието на отраслите на промишлеността. Богатият на селскостопански суровини Русенски окръг в повечето от районите осигурява добра база за развитие и специализация на хранително-вкусовата промишленост. Наличието на декоративни зърновици и наносни материали са предпоставка за развитие на промишлеността за строителни материали. Може да се каже, че промишлеността на Русенски окръг като цяло разчита на вносни суровини и материали както от другите окръзи, така и от другите страни. В този смисъл, сравнително бедната суровинна база на окръга е причина за наложителната необходимост от изграждането в бъдеще на оптимална отраслова и териториална структура и за по-равномерното разпределение на производствените звена между районите. Може да се каже, че възможностите за интеграция на промишлените

Вътрешно териториално разпределение на промишлеността

Райони на промишлеността	Обща промишлена продукция изводствени фондове			Основни промишленопро- дукционни фондове			Среден списъчен брой на промишленопроизводствения персонал		
	1960	1971	1960	1971	1960	1971	1960	1971	
	относи- телен дял	относи- телен дял	относи- телен дял	относи- телен дял	относи- телен дял	относи- телен дял	относи- телен дял	относи- телен дял	
Общо за окръга	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
гр. Русе	98,4	95,6	98,7	96,7	96,6	92,4	92,4	92,4	
гр. Бяла	1,4	3,6	1,3	3,0	3,0	6,3	3,0	6,3	
гр. Две могили	0,1	0,4	0,0	0,2	0,2	0,7	0,2	0,7	
с. Сливо поле	0,1	0,2	0,0	0,1	0,1	0,4	0,1	0,4	
с. Ветово	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	
с. Иваново	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	

производства в национален или международен мащаб са обективния фактор, предопределящ темповете и пропорциите при развитието на промишлеността в окръга и във всеки от отделните райони на промишлеността.

През изследвания период в Русенски окръг се наблюдава, макар и гвърде ограничено разсредоточаване на промишлеността. От 1960 година до 1971 година от Русенски окръг в други окръзи са изнесени различни видове промишлени дейности. Изнесена е промишлена продукция за 36365 хил.лева и зает персонал 2931 човека. В същото време в районите на Русенски окръг от град Русе е изнесено промишлено производство за 10872 хил.лева и зает персонал 1193 човека. Въпреки това обаче, в района на окръжния център и през 1971 година се наблюдава съръхконцентрация по трите основни показателя. Промишлеността в него произведе 95,6 на сто от продукцията, съсредоточени са 96,7 на сто от основните промишленопроизводствени фондове и е работила с 92,4 на сто от промишленопроизводствения персонал на окръга. Това до известна степен намира оправдание в изградената вече инфраструктура на град Русе, но от друга страна предизвиква вътрешномиграционни процеси на населението, създава допълнителни трудности в комунално-битовите услуги и жилищният проблем.

x

x

x

В резултат на капиталните вложения, извършени в промишлеността на окръга, израснаха нови промишлени предприятия, реконструираха и се модернизираха традиционни за окръга промишлени звена с важно значение не само за икономиката на окръга, но и в национален мащаб.

Данните показват, че през периода 1961-1971 година, промишленото производство е нараствало с по-високи темпове от средните темпове за страната, което многократно увеличи промишления потенциал на окръга. В резултат на това Русенски окръг израсна като водещо звено в промишлеността у нас. Чувствително се измени и обогати отрасловата структура на промишлеността. През 1971 година два отрасли характеризират нейната структура: "Машиностроителна и металообработваща промишленост" и "Хранително-вкусовата промишленост".

През последните 10-11 години и особено през 1971 година значително се повиши ролята и значението на интензивните фактори върху растежа на промишленото производство. Промишленото развитие на окръга се е осъществявало в условия на по-бързо нарастване на производителността на труда, отколкото неговата фондовъоръженост.

През последните няколко години в окръга се наблюдава, макар и твърде ограничено разсредоточаване на промишлеността, но въпреки това в района на град Русе промишлеността е свърхконцентрирана, което поражда вътрешномиграционни процеси на населението и създава допълнителни трудности в изградената вече инфраструктура на града. Няма съмнение, че започналият процес на разсредоточаване на промишлеността ще продължи в бъдеще в съответствие с Решенията на Мартенския пленум на ЦК на БКП от 1970 година, с което все по-пълно ще се използват материалните и трудови ресурси на отделните райони, в резултат на което ще се повишава ефективността на производството.

III. СЕЛСКО СТОПАНСТВО

1. Обща характеристика

Обновеният Русенски край се оформя като важен промишлено-аграрен район. Почвените и климатичните условия в окръга благоприятстват развитието на селското стопанство. Основен отрасъл за района е зърненото производство. Широко са застъпени производството на слънчоглед, лозарството, производството на захарно цвекло, а от животновъдството – говедовъдството и свиневъдството. Обемът на общата селскостопанска продукция се увеличава непрекъснато, при едновременно намаление на относителния ѝ дял в общата сума на промишлената и селскостопанската продукция.

Съотношение между промишлената и селскостопанската продукция (по съпоставими цени към 1.І.1962 г.)

	1960		1965		1970		1971	
	за стра- ната	за ок- ръга	за стра- ната	за ок- ръга	за стра- ната	за ок- ръга	за стра- ната	за ок- ръга
Промислена про- дукция	64,1	64,1	72,4	75,0	78,9	81,6	80,0	81,9
Селскостопанска продукция	35,9	35,9	27,6	25,0	21,1	18,4	20,0	18,1

Както се вижда, относителният дял на общата селскостопанска продукция, който през 1960 година е еднакъв с този за страната, през следващите години намалява бързо, като изпреварва средното намаление за страната. За периода на четвъртата петилетка относителният дял на селскостопанската продукция в окръга намалява с 10,9 пункта, докато средно у нас намалението е с 8,3 пункта. През годините на петата петилетка намалението продължава, но с по-бавен темп. Относителният дял на селскостопанската продукция в окръга намалява с 6,6 пункта, което почти се изравнява със средното намаление за страната – 6,5 пункта. През 1971 г. – първата година на шестата петилетка намалението на нейния относителен дял

продължава и си остава по-нисък от средния у нас.

Абсолютното увеличение на обема на общата селскостопанска продукция в окръга е съпроводено с непрекъснато намаление на заетите лица в този отрасъл. През периода на четвъртата петилетка броят на заетите в селското стопанство на окръга намалява от 70976 през 1960 година на 62152 човека през 1965 година или намаление с 8824 човека, т.е. 12,4 на сто. През този период средното намаление за страната обаче, е по-голямо – 18,2 на сто. През годините на петата петилетка намалението продължава, но с по-ускорени темпове. През 1970 година броят на заетите в селското стопанство на окръга намалява на 49957 човека, или намаление с 12195, т.е. 19,6 на сто, като изпреварва средното намаление за страната, което за периода е 17,5 на сто. През 1971 година броят на заетите в селското стопанство на окръга намалява с нови 1778 човека или 3,6 на сто, при средно намаление за страната 4,2 на сто.

Бързото намаление на заетите лица в селското стопанство нареждат Русенски окръг в групата на окръзите с нисък относителен дял на заетите лица в този отрасъл.

Относителен дял на заетите лица в селското стопанство
от общо заетите в сферата на материалното производство
(Проценти)

	1960	1965	1970	1971
За страната	60,2	50,4	40,7	38,5
За окръга	57,5	48,8	37,2	36,4

В общата структура на заетите лица в сферата на материалното производство, както е видно, през всички посочени години Русенски окръг е с относителен дял по-нисък от средния за страната. На един зает в селското стопанство на окръга се падат 35,6 дка обработваема земя, при средно за страната – 34,0 дка. Наличието на по-голям размер обработваема земя на един зает в окръга е напълно правилно, тъй като той е предимно зърнопроизводителен район, в който широко е застъпена механизацията на производствените процеси.

През 1971 година стопанствата от обществения сектор (ДЗС^х) и ТКЗС) в окръга се произвели 4,6 на сто от общата селскостопанска продукция на ДЗС^х) и ТКЗС (по съпоставими цени) в страната.

Общият обем на селскостопанската продукция, която се получава в ДЗС и ТКЗС на окръга, има непрекъсната тенденция на увеличение.

Индекси на общата селскостопанска продукция в ДЗС и ТКЗС (по съпоставими цени към 1.І.1962 г.)

(1965 = 100)

	1966	1967	1968	1969	1970	1971
За страната	116,9	117,5	106,8	111,0	116,0	116,3
За окръга	121,9	122,5	118,0	124,3	124,6	141,1

Увеличението на обема на селскостопанската продукция в окръга се осъществява с темпове изпреварващи значително средните за страната. През 1971 година, когато средно за страната увеличението е само 0,3 пункта, в сравнение с 1970 година, в окръга се наблюдава увеличение с 16,5 пункта.

Обемът на общата селскостопанска продукция, която се пада на единица обработваема земя, което в известна степен изразява ефективността от използването на земята, има непрекъсната тенденция на увеличение.

х) Навсякъде в този раздел данните се отнасят за отдел "ДЗС" при МЗХП.

Селскостопанска продукция в ДЗС и ТКЗС (по съпоставими цени) на 1000 дка обработваема земя

(Левове)

	1965		1970		1971	
	за страна-та	за окръга	за страна-та	за окръга	за страна-та	за окръга
Общо - растениевъдна и животновъдна продукция	54000	58970	64400	76020	65590	80470
Растениевъдна продукция	39070	44340	46040	57370	46341	61410

Обемът на селскостопанската продукция на 1000 дка обработваема земя в окръга е значително по-висок от средното у нас, при това с подчертана тенденция на бързо увеличение.

Структурата на получаваната обща селскостопанска продукция в окръга е сходна със сложилата се средно за страната.

Структура на общата селскостопанска продукция в ДЗС и ТКЗС (по съпоставими цени)

(Проценти)

	1965		1970		1971	
	за страна-та	за окръга	за страна-та	за окръга	за страна-та	за окръга
Растениевъдство	72,3	75,2	71,5	75,5	70,7	76,3
Животновъдство	27,7	24,8	29,5	24,5	29,3	23,7

Характерно за Русенски окръг, както и общо за страната, е подчертаното предимство на растениевъдното производство в структурата на общата селскостопанска продукция. В окръга обаче, относителният дял на растениевъдната продукция е по-висок от средното у нас, като през наблюдавания период съществени промени в това съотношение не се наблюдават.

През 1971 година на територията на Русенски окръг е имало 20 ТКЭС, 1 ДЭС и 1 стопанство към СА "Г.Димитров". Всички те са обединени в 6 АПК. Средният размер на обработваемата земя на един АПК в окръга е 244066 дка, при средно за страната 242908 дка. Създадени са още МУС "Дунав", МКС "Нектар" и Птицекомбинат.

2. Растениевъдство

Почвените и климатични условия в Русенски окръг благоприятстват развитието на зърненото производство, слънчогледа, лозарството, цвеклопроизводството и зеленчукопроизводството. Целият окръг се намира в почти еднакви почвени и климатични условия. Преобладаващите почвени типове са излужени и оподзолени черноземи и пясъчливо-глинести почви, голяма част от които са ерозирани. Окръгът се отнася към средно засушливата и умерено засушлива зона на атмосферно овлажняване. По-западната част на района се различава с по-високо овлажняване и по-голяма температурна сума, което благоприятства по-доброто развитие на лозята.

В Русенски окръг около 65 на сто от общата територия е обработваема земя, докато средно за страната нейният дял е около 43 на сто. Окръгът заема 3,6 на сто от цялата обработваема земя у нас.

Обработваема земя в Русенски окръг

(Дка)

	1960	1965	1970	1971
Обработваема земя - всичко	1721512	1716743	1717694	1717099
в т.ч.: ниви	1581850	1563608	1544349	1550314
естествени ливади	12196	8785	8372	8040
трайни насаждения	127466	144350	164973	158745

С най-голям относителен дял в общия размер на обработваемата земя участват нивите - 90,3 на сто. На тях се падат 3,8 на сто от площта на нивите у нас. Естествените ливади в окръга имат незначителни размери - 0,5 на сто от обработваемата земя.

Площта на трайните насаждения с известни колебания има тенденция на увеличение. През 1971 година техният дял е 9,2 на сто от обработваемата земя.

Поливните площи в Русенски окръг нямат големи размери (309798 дка). Окръгът притежава 3,0 на сто от общата поливна площ в страната, а както видяхме на него се пада 3,6 на сто от обработваемата земя в страната.

Индекси на поливните площи във всички категории стопанства

(1965 = 100)

	1966	1967	1968	1969	1970	1971
За страната	102,9	105,8	104,3	105,9	108,9	111,1
За окръга	102,6	112,5	116,5	118,5	118,5	119,4

Размерът на поливните площи в Русенски окръг има непрекъснатата тенденция на увеличение. Трябва да се отбележи, че увеличението на поливните площи в окръга се осъществява с темпове, изпреварващи значително средните за страната. Независимо от това в Русенски окръг се напоява 18,0 на сто от общата обработваема земя, докато средно за страната нейният дял е 21,4 на сто. При културите, разположени на поливни площи, ясно се изъясва ефектът от напояването.

Средни добиви от някои селскостопански култури в ТКЗС на Русенски окръг

(Кг от дка)

	1969		1970		1971	
	общ среден добив	в т.ч. от поливни площи	общ среден добив	в т.ч. от поливни площи	общ среден добив	в т.ч. от поливни площи
Пшеница	285,3	330,0	320,9	351,8	336,7	347,3
Царевица	651,3	783,8	498,8	656,5	620,4	733,8
Захарно цвекло	3073,3	3562,5	2924,4	3770,1	3648,6	4388,1
Царевица за силаж и зелено	1148,4	3000,0	851,0	1958,2	1271,7	2216,0
Люцерна - сено от стари посеви	632,5	711,3	698,1	905,8	625,9	763,5

Както се вижда, най-добре реагират на напояването захарното цвекло и фуражните култури. През 1971 година средният добив от царевичата за зърно е по-висок със 113,4 кг от получения общ среден добив от поливни и неполивни площи в окръга. При силната царевича, разликата е още по-голяма - 944,3 кг повече от получения общ среден добив. От люцерната на поливни площи е получен 137,6 кг по-висок среден добив от получения средно от поливни и неполивни площи.

С увеличаването на поливните площи в окръга ще могат да се очакват още по-високи средни добиви и производство.

Основен растениевъден отрасъл в Русенски окръг се обособява зърненото производство. През 1971 година на зърнените култури се пада 61,2 на сто от общата посевна площ. В ТКЗС на окръга през същата година от зърнените култури е получена 42,4 на сто от общата растениевъдна продукция. Най-големи площи се засяват с пшеница и царевича. Отглеждат се още ечемик, овес и фасул за зърно. През 1971 година пшеницата в окръга представлява 4,2 на сто от общия размер на пшеницата в страната, а царевичата - 4,5 на сто от площта ѝ у нас. От зърнените култури в окръга се получават високи средни добиви, които са обикновено по-високи от средните в страната.

Средни добиви от някои зърнени култури във всички категории стопанства

(Кг от дка)

	1960	1965	1970	1971
Пшеница - за страната	190,0	254,8	299,0	305,4
за окръга	211,7	297,6	317,1	335,1
Ечемик - за страната	208,7	234,7	289,1	288,6
за окръга	232,2	289,2	305,6	325,6
Царевича - за страната	235,9	220,7	372,7	383,1
за окръга	276,5	220,1	476,0	587,8

Шеницата, която през 1971 година заема 46,8 на сто от общата площ на зърнените култури в окръга, има високи средни добиви, с тенденция на по-нататъшно увеличение. През периода на четвъртата петилетка средногодишният добив за окръга е 187,1 кг, при средно за страната 181,1 кг. През годините на петата петилетка, средногодишният добив в окръга нараства с темпове изпреварващи средните за страната и той достига 295,4 кг, при средно за страната 274,3 кг.

През периода на четвъртата петилетка средногодишният добив от ечемика в окръга е 226,6 кг, докато средно за страната той е 205,4 кг. През годините на петата петилетка средният добив в окръга нараства на 271,9 кг, при средно за страната 243,6 дка.

Царевицата, която през 1971 година заема 32,5 на сто от площта на зърнените култури в окръга, също дава високи добиви. През периода на четвъртата петилетка средногодишният добив от царевицата в окръга е 302,0 кг от дка, при средно за страната 250,9 кг. През годините на петата петилетка се осъществява общо увеличение на средните добиви и средногодишният добив от царевицата в окръга нараства на 454,5 кг от дка, като увеличението в окръга изпреварва чувствително средното увеличение на страната, за която добивът достига 365,3 кг от дка.

Техническите култури в Русенски окръг през 1971 г. заемат 15,6 на сто от общата посевна площ. В ТКЗС от тях през същата година е получена 17,3 на сто от растениевъдната продукция (по съпоставими цени). Най-големи площи се заемат от слънчоглед и захарно цвекло. Засяват се още ориенталски тютюн, коноп и др.

Средни добиви от някои технически култури във всички категории стопанства

(Кг от дка)

	1960	1965	1970	1971
Слънчоглед-за страната	145,2	133,7	145,8	172,9
за окръга	172,9	145,6	152,3	212,4
Захарно цвекло				
за страната	2452,5	2064,0	3095,1	3590,0
за окръга	2847,8	2138,6	2912,7	3646,9

Средните добиви, които се получават от отглежданите технически култури, са високи и като правило надвишават средните за страната. През периода на четвъртата петилетка средногодишният добив от слънчогледа в окръга е 156,1 кг от дка, при средно за страната 133,6 кг.

През годините на петата петилетка се наблюдава общо увеличение и средногодишният добив от слънчогледа в окръга достига 179,6 кг от дка, а за страната - 168,5 кг.

Средногодишният добив от захарното цвекло през периода на четвъртата петилетка в окръга е 2231,5 кг от дка при среден добив у нас - 2054,4 кг. През следващите години увеличението на средните добиви продължава и за петата петилетка (1966-1970 г.) средният добив в окръга нараства на 3350,0 кг от дка, а в България - 3228,0 кг.

Зеленчуковите култури в Русенски окръг са разположени на 6,4 на сто от посевната площ. През 1971 година в ТКЗС на окръга от тях е получена 16,6 на сто от общата растениевъдна продукция (по съпоставими цени). Зеленчукопроизводството, особено в югозападните райони на окръга, дава много добри резултати. Отглеждат се домати, зелен пипер, кромид лук-зрял, градински грах, картофи, дини и пъпеши. Средните добиви, които се получават от зеленчуците в окръга, с известни колебания към увеличение или намаление през отделните години, са обикновено около средните за страната.

Средни добиви от някои зеленчукови култури във всички категории стопанства

	(Кг от дка)			
	1960	1965	1970	1971
Домати - за страната	2904,9	3390,7	2761,6	2810,9
за окръга	2416,8	2831,3	2751,3	2861,5
Зелен пипер - за страната	1651,0	1357,3	1719,7	1664,5
за окръга	1674,9	1357,4	1631,5	2113,4
Лук кромид-зрял - за страната	1072,7	659,5	966,7	978,5
за окръга	1176,7	652,6	1130,2	1239,5

Доматите, които заемат най-големи площи в общия размер на зеленчуковите култури, имат средногодишен добив за периода на четвъртата петилетка 2763,2 кг от дка, а у нас - 3009,1 кг. През периода на петата петилетка, когато общо за страната се наблюдава намаление на добивите, окръгът също следва тази тенденция и средногодишният добив от домати намалява на 2430,2 кг от дка, при средно за България - 2899,3 кг.

Фуражните култури в Русенски окръг са разположени на 16,7 на сто от общата посевна площ. През 1971 г. в ТКЗС на окръга от тях е получена 7,7 на сто от растениевъдната продукция (по съпоставими цени). Най-големи площи заемат силажната царевица и люцерната. Средните добиви от фуражните култури в окръга са обикновено около средните у нас, но с подчертана тенденция на увеличение.

Средни добиви от някои фуражни култури във всички категории стопанства

	(Кг от дка)			
	1960	1965	1970	1971
Царевица за силаж и зелено				
за страната	1133,4	795,3	1109,6	1345,1
за окръга	1182,9	654,6	870,1	1299,1
Люцерна - сено от стари посеви				
за страната	379,0	445,3	575,7	528,5
за окръга	367,0	467,7	672,2	606,7

Средногодишният добив от силажната царевица в окръга през периода на четвъртата петилетка е 924,9 кг от дка, при общ среден добив за страната 1037,6 кг. През годините на петата петилетка се наблюдава увеличение на средните добиви и за окръга средногодишният добив достига 1025,7 кг от дка, при средно у нас 1156,7 кг.

Люцерната в окръга дава по-високи добиви. Средногодишният ѝ добив през четвъртата петилетка е 380,7 кг от дка, което е много близко до средния добив у нас - 387,0 кг.

През периода на петата петилетка средните добиви от лъчерната се увеличават чувствително и средногодишният добив за окръга достига 573,1 кг, като изпреварва значително средния за страната - 517,6 кг от дка.

Трайните насаждения в Русенски окръг са разположени на 9,2 на сто от общата обработваема земя и на тях се пада 4,1 на сто от площта на трайните насаждения у нас. През 1971 година в ТКЗС на окръга от тях е получена 16,2 на сто от общата растениевъдна продукция (по съпоставими цени). Най-широки размери има лозарството, за което условията в района са благоприятни. По-големи площи заемат лозя от десертните сортове: Болгар и Кардинал. Отглеждат се и винени лозя от ценни винени сортове. От овоцните видове са застъпени кайсите, прасковите, ябълките. Средните добиви, които се получават от трайните насаждения тук, с известни колебания се движат около средните за страната.

Средни добиви от някои трайни насаждения във всички категории стопанства

	(Кг от дка)			
	1960	1965	1970	1971
Праскови - за страната	866,9	688,9	1009,6	774,6
за окръга	68,6	934,5	1412,4	752,8
Грозде винено - за страната	399,4	631,9	503,8	495,8
за окръга	548,5	849,1	570,8	666,6
Грозде десертно - за страната	475,4	1021,7	569,0	610,9
за окръга	678,5	1379,8	803,7	1049,5

Средните добиви от лозята са високи и обикновено над средните за страната. През периода на четвъртата петилетка средногодишният добив от виненото грозде в окръга е 730,5 кг, при средно за страната 547,6 кг от дка. През годините на петата петилетка, когато общо за страната добивът от винените лозя остава почти непроменен - 547,2 кг, в Русенски окръг средногодишният добив намалява на 649,6 кг от дка.

За осигуряването на високи и устойчиви добиви от растениевъдните отрасли в Русенски окръг определяща е ролята на комплекса от агротехнически мероприятия. Значителен дял в общия комплекс има торенето. Както е известно, торенето съчетано с напояване дава най-голям ефект. Поливните площи в окръга обаче, имат малки размери и главна роля за високите производствени резултати се падат на торенето. През 1971 година за предсеитбено, присеитбено торене и подхранване на пшеницата в ТКЗС на окръга са употребени 7,5 кг азотни торове в чисто вещество на декар, при средно за страната 7,8 кг. От съдържащите като активно вещество фосфор, съответно 9,6 кг на декар, при средно за ТКЗС у нас също 9,6 кг и от калиевите торове съответно 4,8 и 6,0 кг.

За торенето на царевичата през 1971 година са употребени по 14,7 кг азотни торове на декар, при средно за страната 11,2 кг; фосфорни торове съответно 8,2 и 8,1 кг и калиеви торове 2,2 и 21,3 кг на декар.

За торене на слънчогледа през 1971 година са употребени 12,3 кг азотни торове на декар, при средно в България - 9,7 кг; фосфорни торове съответно 7,9 и 7,8 кг и калиеви торове 6,3 и 7,1 кг на декар, тъй като слънчогледът е калиеволюбива култура.

През 1971 година захарното цвекло е наторено с 13,0 кг азотни торове на декар, а у нас 12,4 кг; фосфорни торове съответно 8,2 и 10,0 кг и калиеви торове 6,8 кг и 9,4 кг.

За Русенски окръг е необходимо да се отбележи наличието и използването на големи количества оборски тор. Така например, през 1971 година ТКЗС в окръга са използвали за торене на пшеницата по 950,0 кг оборски тор на декар, при средно за страната 507,2 кг на декар. За царевичата са употребени по 2132,2 кг на декар, а за страната - 1736,7 кг. За слънчогледа съответно 2260,0 кг, докато средно за ТКЗС в страната нормата е само 628,6 кг на декар. При захарното цвекло в окръга количествата са по-малки - 1571,6 кг, при средно у нас 2045,1 кг. Високите норми на торене с оборски тор в окръга са доказателство за грижливото събиране и съхранение на този ценен естествен тор.

За растениевъдството в Русенски окръг може да се отбележи, че през периода на четвъртата и петата петилетка и през 1971 година се е развивало успешно. Получени са високи средни добиви и общо производство от отглежданите култури, при това с подчертана тенденция на увеличение. Необходимо е по-нататъшно увеличение на поливните площи. Желателно е отглеждането на фуражните култури да става при поливни условия.

3. Животновъдство

Наличната зърнено-фуражна база в Русенски окръг се явява благоприятна основа за развитието на животновъдството. Относителният дял, с който участва животновъдството в структурата на общата селскостопанска продукция в окръга, се движи около средното у нас. През 1971 година животновъдната продукция участва с 23,7 на сто в общата продукция (по съпоставими цени).

Основен животновъден отрасъл в окръга се очертава говедовъдството. През 1971 година в ТКЗС на окръга от него е получена 41,5 на сто от общата животновъдна продукция. Броят на говедата, с известни колебания след 1965 година, има тенденция на увеличение. Трябва да се отбележи и факта, че намалението в броя на говедата, което е характерно общо за страната до 1969 година, в Русенски окръг е по-слабо изразено. През 1971 година броят на говедата в окръга се увеличава с 6,8 на сто, в сравнение с 1970 година, при средно увеличение у нас със 7,8 на сто. Окръгът притежава 2,7 на сто от говедата в страната.

Средната гъстота на говедата на 1000 дка стопанисвана земя в окръга през 1971 година е 20,0 броя, при средно в България 22,9 броя.

Необходимо е да се отбележи, че за Русенски окръг е характерен изключително ниският относителен дял на стопанствата на кооператорите, които притежават едър рогат добитък. Към 1.І.1966 година техният дял е 8,8 на сто, докато средно за страната той е 22,1 на сто. През следващите години намалението на техният относителен дял продължава и към 1.І.1971 година за окръга той е 5,0 на сто, при средно за страната 17,1 на сто, а към 1.І.1972 година съответно 5,0 и 17,3 на сто.

Овцевъдството участва с 33,9 на сто в общия размер на животновъдната продукция (по съпоставими цени) в окръга. Броят на овцете бележи непрекъснатата тенденция на увеличение. През 1971 година техният брой се увеличава с 0,9 на сто в сравнение с 1970 година, при средно увеличение във всички окръзи с 4,6 на сто. В окръга се отглеждат овце от високопродуктивни породи, като мерино-флайш, кръстоски с еднородна тънка вълна и с еднородна полутънка вълна.

Средната гъстота на овцете на 1000 дка стопанисвана земя през 1971 година е 181,0 броя, при средна гъстота в страната 168,5 броя.

От птицевъдството в ТКЗС на Русенски окръг през 1971 г. е получена 19,5 на сто от общата животновъдна продукция (по съпоставими цени). Птиците, при които най-бързо се осъществява разширено възпроизводство, в окръга по години показват колебание към увеличение или намаление, но през последните две години техният брой се увеличава значително. Средната им гъстота на 1000 дка зърнени култури е 2052,9 броя, при средно за страната 1534,0 броя.

Свиневъдството, за което съществува добра фуражна база, през 1971 година участва с 3,7 на сто в общата животновъдна продукция (по съпоставими цени) на ТКЗС в окръга. Броят на свинете по години търпи големи колебания, като през периода на петата петилетка намалява значително, а от 1970 година започва бързо увеличение. През 1971 година техният брой се увеличава с 11,0 на сто, в сравнение с 1970 година, при средно увеличение за страната с 18,4 на сто.

Средната гъстота на свинете на 1000 дка ниви в окръга е 65,5 броя, при средно за страната 67,9 броя. За тази по-малка гъстота на свинете в окръга значителен дял се пада и на помощните стопанства на кооператорите. Трябва да се отбележи, че относителният дял на стопанствата на кооператорите в окръга е значително по-нисък от средния за страната. Така например към 1.І.1966 година техният дял в окръга е 21,5 на сто, при средно за страната 38,9 на сто. През последните години техният дял в окръга се увеличава, но пак не достига средното у нас. Към 1.І.1971 година техният дял в окръга е 25,0 на сто, при 37,5 на сто в страната, а към 1.І.

1972 година съответно 24,9 на сто и 38,0 на сто за страната.

Брой на селскостопанските животни във всички категории стопанства на окръг Русе (към 31.XII.)

	1960	1965	1970	1971
Говеда	30912	37158	34729	37076
Свине	79197	94881	91526	101560
Овце	269491	280058	332537	335696
Птици	1036925	849010	1882623	1772544

През 1971 година се очертава значително увеличение на основните видове животни в окръга, с изключение на птиците.

През тази година се наблюдава и чувствително нарастване на всички видове продукция. Добитото количество мляко в обществените стопанства (ДЗС и ТКЗС) се увеличава с 2351 хил.л или с 5,3 на сто, в сравнение с 1970 година, при средно увеличение за страната с 1,7 на сто. Увеличението при кравето мляко е по-голямо с 2164 хил.л или с 5,4 на сто, при средно у нас 2,0 на сто. Овчето мляко се увеличава със 170 хил.л или с 4,0 на сто, докато общо за страната не се наблюдава увеличение. Количеството на добитите яйца е по-голямо с 4410 хил.броя или с 12,6 на сто, при средно 2,9 на сто за страната, а на добитите количества вълна съответно с 12,4 на сто и 3,7 на сто.

Средната продуктивност от отглежданите животни през периода на петата петилетка има тенденция на увеличение.

Средна продуктивност от селскостопанските животни в
ДЗС и ТКЗС

		Среден млеко- надой от фу- ражна крава-л	Средна нос- ливост от кокошка-бр.	Среден нас- триг на вълна от овца - кг
1 9 6 5				
ДЗС	- за страната	2431	164	2,434
	за окръга	2927	164	4,531
ТКЗС	- за страната	2237	150	2,842
	за окръга	2659	187	3,960
1 9 7 0				
ТКЗС	- за страната	2740	188	4,262
	за окръга	3430	230	6,472
1 9 7 1				
ДЗС	- за страната	2582	203	3,237
	за окръга	3174	-	5,601
ТКЗС	- за страната	2742	193	4,350
	за окръга	3279	230	6,530

Средният млеконадой от фуражна крава в ТКЗС на окръга през 1971 година се увеличава с 620 л в сравнение с 1965 година, докато средно за страната увеличението е с 505 л и окръгът остава пак с млеконадой по-висок от средния за страната. За високата средна млечност в окръга решаваща е ролята на подобрения породен и възрастов състав на кравето стадо. В Русенски окръг преобладават крави от високопродуктивни породи, като българско червено и кръстоски на искърското и местно сиво с българско червено. Необходимо е да се отбележи, че в окръга има голям напредък и в подобряване на възрастовата структура на кравето стадо. Определено може да се каже, че общо у нас се наблюдава застаряване на крави-те. Известно е, че при кравите на възраст 9 и повече години се наблюдава чувствително намаление на средната млечност и става икономически неоправдано задържането им в кравефермите. През 1970

година в обществените стопанства на Русенски окръг 25,9 на сто от кравите са на възраст над 9 години, докато средно у нас техният дял е 32,2 на сто. Трябва да се отбележи, че ТКЗС на окръга се нарежда на трето място в страната след окръзите Разград и Толбухин с най-нисък относителен дял на кравите на възраст 9 и повече години – 26,5 на сто, докато средно за ТКЗС у нас този дял е 32,8 на сто. Подмладяването на кравето стадо в окръга трябва да продължи и в бъдеще, като един от елементите на интензификацията на говедовъдството.

Средната носливост на яйца от кокошка в ТКЗС на окръга се увеличава с 43 броя през 1971 година в сравнение с 1965 година, като изпреварва значително средната носливост за страната.

Средният настриг на вълна от овца в ТКЗС на окръга през всички посочени години е висок и при това чувствително по-висок от средния у нас. Така например през 1971 година средният настриг в ТКЗС на окръга се увеличава с 2,570 кг, в сравнение с 1965 г. докато средно за страната увеличението е с 1,508 кг.

За развитието на животновъдството в Русенски окръг през периода на четвъртата и петата петилетка общо може да се каже, че се е развивало успешно. През последните години се наблюдава увеличение на броя на всички основни видове животни. Подобен е значително породният състав и възрастовата структура на стадата. Вследствие на това расте непрекъснато средната продуктивност и общата продукция от животните.

4. Механизация

Механизацията на основните видове селскостопански работи в Русенски окръг се внедрява в широки размери. Теренните условия в окръга благоприятстват това. Голяма част от селскостопанските работи са вече механизирани, но в това отношение има още да се желае. Необходимо е да се разширява механизацията в лозарството, овощарството и зеленчукопроизводството.

Броят на тракторите, комбайните и другите селскостопански машини, които обслужват стопанствата в окръга, има непрекъснатата тенденция на увеличение.

Индекси на броя на тракторите и комбайните във всички категории стопанства

(1965 = 100)

	1970		1971	
	за страната	за окръга	за страната	за окръга
Трактори към 15 к.с.	141,1	166,3	149,7	177,5
Комбайни	139,0	153,7	148,0	166,3
в т.ч.: зърнени	135,5	155,2	137,9	167,0

Броят на тракторите през периода на петата петилетка и 1971 година – първата година на шестата петилетка, се увеличава бързо и при това с темпове изпреварващи чувствително средните темпове у нас.

Увеличението на броя на комбайните и по-специално на зърнокомбайните се осъществява също с по-бързи темпове от средните за страната. Това е една правилна тенденция, тъй като окръгът е предимно зърнопроизводителен район.

Към 1.1.1972 година Русенски окръг притежава 4367 броя трактори приравнени към 15 кс, или в него са съсредоточени 4,4 на сто от общия брой на тракторите у нас. Средната гъстота на тракторите на 1000 дка обработваема земя в окръга е 2,5 броя, докато средно за страната тя е 2,1 броя.

За характеризиране ефективността от използването на наличния тракторен парк може да ни послужи средната им годишна изработка в декари мека оран. В ТКЗС на окръга през 1971 година средната годишна натовареност на един средносписъчен трактор от 15 к.с. е 5116 дмо, при средно за страната 4651 дмо. В ДЗС средната натовареност е също висока – 4298 дмо, при средно 3686 дмо за страната. Тази по-висока изработка на един средносписъчен трактор, при по-голямата гъстота на тракторите в окръга, говори за по-широкото използване на тракторите в селското стопанство. И през 1971 година средната натовареност както в окръга, така и за страната следва положителната тенденция на намаление. В ТКЗС

на окръга средната изработка през 1970 година е била 5688 дмо, при средно за страната 4786 дмо. Тази тенденция се отчита като положителна, тъй като е установено, че по-голям икономически ефект се получава при краткосрочното, но навременно извършване на отделните видове работи. При това положение е необходим по-голям брой трактори, които при по-малка средна натовареност да извършат в срок определените работи. Ефектът, който се получава при навременното извършване на различните селскостопански работи, покрива разходите за закупуване на трактори. Затова е необходимо да продължи тенденцията на увеличение броя на тракторите, при едновременно намаление на средната им натовареност. Необходимо е да се отбележи, че средната изработка на един работил през годината трактор е много по-голям. В ТКЗС на окръга тя е 8233 дмо, при средно за страната 7811 дмо, а в ДЗС съответно - 8480 дмо и 6759 дмо за страната. Това потвърждава факта, че не всички налични трактори в стопанствата се използват. Затова е необходимо да се направи преглед на целия наличен тракторен парк и неподходящите по тежест и предназначение трактори да бъдат изключени.

В стопанствата на Русенски окръг широко се внедрява механизацията и в животновъдството. Към 1.І.1972 година животновъдните ферми в стопанствата на окръга са снабдени със 119 броя доилни агрегати, 45 броя доилни инсталации, 3608 броя автопоилки в кравефермите, 130 броя транспортъри за изнасяне на оборски тор, 10 броя инсталации за хранене на телета с мляко и др. машини и съоръжения. Всички те са предназначени за облекчаване труда на работещите в животновъдните ферми и повишаване на неговата производителност.

5. Възнаграждение на труда и рентабилност

Крайната цел на дейността на всяко стопанство е осигуряване на непрекъснато нарастване на общия доход. Величината на общия доход, заделен за заплащане на труда и за разширено възпроизводство, дава най-обща характеристика за развитието на дадено стопанство. В ТКЗС на Русенски окръг величината на общия доход

има тенденция на увеличение. Необходимо е да се отбележи положителния факт на увеличение относителния дял на общия доход, заделен за централизирани фондове. Техният дял от 23,37 на сто през 1970 година нараства на 24,01 на сто през 1971 година, но не достига средното за страната - 25,04 на сто. Нараства и относителният дял на заделеното за вътрешно-кооперативни фондове от 16,88 на сто през 1970 година на 17,50 на сто през 1971 година, при средно за ТКЗС у нас 15,12 на сто. Относителният дял на общия доход заделен за трудово възнаграждение има тенденция на намаление, при неговото абсолютно увеличение. Така например неговият дял от 59,47 на сто през 1970 година намалява на 56,86 на сто през 1971 година, като остава под средното за страната - 58,33 на сто. Тъй като абсолютният размер на заделеното за заплащане на труда нараства непрекъснато, то и трудовото възнаграждение на кооператорите се увеличава.

Средногодишно възнаграждение на труда на един участвувал
в производството кооператор

(Левове)

	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971
За страната	791,7	885,6	885,6	887,8	944,5	1034,0	1088,0
За окръга	818,2	918,3	899,8	869,3	1002,3	1058,8	1166,0

Средното възнаграждение на кооператорите в окръга следва очерталата се тенденция на увеличение, при това с темп по-висок от средния за ТКЗС в страната - 6,1 на сто, при средно за страната 5,4 на сто. Средното годишно възнаграждение на един участвувал в производството кооператор е по-високо от средното за ТКЗС у нас.

Най-голям принос за увеличаване на общия доход и респективно на трудовото възнаграждение на кооператорите има растениевъдството. То се явява високорентабилен отрасъл за окръга. През 1971 година нормата на рентабилност (изчислена като отношение на чистия доход към общите разходи за производството) за

растениевъдството в окръга е 41,6 на сто, докато средно за страната тя е 32,3 на сто. Зърнените култури имат норма на рентабилност 52,8 на сто, при средно за страната 42,4 на сто. Пшеницата, която е една от основните култури в окръга, обаче, има норма на рентабилност 32,1 на сто, при средно за страната 41,4 на сто. Слънчогледът има висока норма на рентабилност - 123,7 на сто, но и тя е под средната за страната - 132,9 на сто. При тях е необходимо да се сведат до минимум материалните разходи, свързани с тяхното производство. Нормата на рентабилност при фуражната церавица е ниска - 18,5 на сто, при средно за ТКЗС в страната 41,3 на сто.

Животновъдството в Русенски окръг се явява в незначителна степен рентабилно. При него нормата на рентабилност е 0,2 на сто, при средно за страната 0,9 на сто. Най-нерентабилно се явява говедовъдството, с норма на рентабилност минус 8,6 на сто, при средно за страната минус 1,3 на сто.

Свиневъдството в окръга се явява рентабилно. При него нормата на рентабилност е 9,3 на сто, докато средно за страната тя е отрицателна - минус 4,0 на сто.

Овцевъдството има норма на рентабилност 5,6 на сто, при средно за страната 6,7 на сто.

Птицевъдството се явява високо рентабилно - норма на рентабилност 13,6 на сто, при средно за ТКЗС у нас 0,5 на сто.

Общо за развитието на растениевъдството и животновъдството в Русенски окръг следва да се подчертае, че се развиват успешно. Развитието на основните и допълнителни отрасли в окръга го характеризират повече като многоотраслов, отколкото като специализиран. За да се осигури по-висок растеж на производството и повиши неговата ефективност е необходимо да се преодолее неговия многоотраслов характер.

IV. ТРАНСПОРТ

Транспортът играе важна роля за развитието на Русенски окръг. Тук са налице благоприятни природни условия за развитие на транспортната мрежа – наред с географското положение и равнинния релеф по северната граница на окръга протича пълноводната и плавателна река Дунав. Първостепенно значение обаче, имат икономическите условия: териториалното разпределение на производителните сили, специализацията и кооперирането на производството в районен и международен мащаб, близостта на страни от социалистическата система и разрастването на външните икономически връзки. Те налагат усъвършенстването на транспортната мрежа, транспортните средства и съоръжения.

В Русенски окръг са застъпени всички основни видове транспорт и като най-главен (почти единствен) транспортен възел се очертава град Русе.

На територията на окръга е разположена над две на сто от железопътната мрежа у нас. Нейната гъстога тук се движи около средната за страната. Важна роля за общественоекономическото развитие на окръг Русе и за външните икономически връзки на нашата страна играе железопътната линия Горна Оряховица – Русе (електрифицирана). По нея се извършват най-вече превози на транзитни товари от вътрешността на страната за износ, както и на товари идващи от Съветския съюз и страните от Средна Европа, извършват се превози на пътници. Друга железопътна линия, преминаваща през територията на окръга, е Каспичан – Русе. Това е първата железопътна линия, построена в България. Нейното предназначение е подобно както на линията Горна Оряховица – Русе, но тя осъществява връзка главно с Източна България.

В резултат на огромната транспортна дейност на гарите Русе, Русе-граница и Русе-разпределителна, всички те заедно са на трето място в България по натоварени стоки след гарите Варна и Перник и на първо място в България – по разтоварени стоки. Така през 1971 година са натоварени 3,9 млн. тона товари, като спрямо 1960 година те са нараснали над 2,5 пъти и разтоварени – 3,7 млн. тона, или увеличението за единадесетгодишния период е 42,4 на сто.

В състава на товарите се включват главно суровини, полуфабрикати, готови продукти на промишлеността и селското стопанство. Гарите на град Русе са на шесто място в страната по брой на отпътували-те пътници през 1971 година - 1350 хил.пътници, като за периода 1961-1971 година те са се увеличили със 78,8 на сто.

Голяма част от транспортните връзки в окръга се осъществяват от автомобилния транспорт. Чрез него също се поддържат връзки не само между отделните райони на териториалната единица, но и с други окръзи.

Дължината на пътно-шосейната мрежа в Русенски окръг е 765 км, или 2,5 на сто от общата у нас. Нейната гъстота на територията на окръга е 291,5 км на 1000 кв.км, по-голяма от средната за страната. Трябва да се отбележи, че дължината на пътно-шосейната мрежа тук, в сравнение с минали години намалява, от което се получава намаление и на нейната гъстота. Това намаление е свързано с реконструкцията на пътищата.

През 1971 година най-висок относителен дял заемат третокласните шосета от пътно-шосейната мрежа на окръга - 37,1 на сто, следвани от дела на главните шосета - 20,9 на сто. Окръг Русе е на трето място в страната по относителен дял на главни и първокласни шосета (взети заедно) след Софийски и Сливенски окръг. Важното кръстопътно географско положение на териториалната единица е предпоставка за доброто качество на шосейната мрежа.

През 1971 година от автомобилния транспорт на Русенски окръг са превозени 14772 хил.тона товари, или 2,8 на сто от превозените в страната. Спрямо 1960 година техният обем е нараснал 3,2 пъти, или увеличението е под средното за страната - 4,1 на сто. От друга страна, в сравнение с 1970 година, се наблюдава намаление на превозените товари, но извършената работа се увеличава и през миналата година нейният размер достига 456859 хил.т/км. Така за периода 1961-1971 година тя нараства 6,7 пъти, много по-бързо от средната у нас - 4,2 пъти. През 1971 година обемът на извършената работа от товарния автомобилен транспорт представлява 5,3 на сто от общия за страната и окръгът се нарежда на пето място по този показател след град София, Бургаски, Пловдивски и Пазарджишки окръг. В същата година от автобусите за общо ползване са

превозени 59737 хил.пътници, или в сравнение с 1960 година те се увеличават 2,4 пъти, а общо за страната нарастването е 4,2 пъти. Значително е увеличението на извършената работа от тях - 3,0 пъти и през 1971 година тя е 554,6 млн.пътник/км. Обемът на извършената работа тук е 4,0 на сто от общия обем на страната.

Най-важният шосеен възел в окръга е град Русе, към който гравитират радиално разположените шосейни магистрали на териториалната единица.

В Русенски окръг се развива и речният транспорт. Река Дунав е единственият наш речен воден път, която преминава през осем европейски държави, по който се осъществява пряка и удобна транспортна връзка със страните от Западна и Средна Европа. При град Русе е изградено голямо пристанище, най-голямото на Българското речно крайбрежие. През 1971 година през него са преминали 3,5 млн. тона товари, които спрямо 1960 година са нараснали 3 пъти. При работните процеси се прилага комплексна механизация, а обработката на товарите и корабите се извършва с нови технологии. Прилага се палетизация и контейнеризация.

В бъдеще, значението на Русе като транспортен възел ще се увеличава. След завършването на канала Рейн-Майн-Дунав, той ще стане важен център на трансевропейската водна магистрала от Северно море и Балтика до Черно море. Тук се изгражда ново пристанище, което да може да отговаря на нарастващите нужди на речния транспорт.

Трудно е да се отбележи, кой от изброените видове транспорт играе най-важна роля за окръга и страната. Тяхната дейност е тясно свързана, преплитащата се и обединена с цел най-ефективно изпълнение на предстоящите за разрешение икономически задачи.

Русе е един от въздушнотранспортните възли на България. Той поддържа редовна въздушна линия с град София, като чрез нея се намалява времето за придвижване на пътници между столицата и окръжния град. От 1 ноември 1972 година е открита нова вътрешна линия Русе - Търговище - Пловдив, с която Русе ще има удобна и бърза връзка с Южна България.

У. ТУРИЗЪМ

Кръстопътно-географското положение, природните забележителности, социално-икономическите преобразования на Русенски окръг са предпоставка за развитие и на туризма. На територията на окръга се намират множество обекти с познавателно значение: геоморфоложки форми и природни резервати; културно-исторически паметници от всички епохи; крупни обекти на социалистическото строителство. Зоната на лесопарк "Приста" и остров "Дълека", лесопарк "Дипник", районът на град Бяла и поречието на река Русенски Лом привличат ежегодно туристи и летовници. Красивата река Дунав и построеният над нея грандиозен Мост на дружба са също едни от най-оживените пунктове на туризма в България. От тук преминават транзитно голям брой туристи, част от които при развитие на материално-техническата база на туризма, могат да се задържат и обслужват в окръга. Не са малко и почитателите на музиката – българи и чужденци, които всяка година посещават подзваниците се с голяма популярност Мартенски музикални тържества.

Използването на туристическите обекти в Русенски окръг е все още непълно главно поради недостатъчната материална база на туризма. Един от най-важните показатели в това отношение е наличието на хотели и тяхното използване. През 1971 година в окръга има 12 хотела снабдени с 869 легла като са реализирани 293 хил. нощувки.

Hoteli

Мярка	За страната			За окръга			
	1960	1971	1971 в % към 1960	1960	1971	1971 в % към 1960	
							брой
Hoteli	брой	810	761	94,0	10	12	120,0
Легла	брой	26835	81919	3 пъти	557	869	156,0
Реализирани нощувки	хил. броя	5856	14501	2,5 пъти	206	293	142,2

През периода 1961-1971 година легловият фонд на хотелите в окръга се е увеличил 1,6 пъти при 3 пъти общо за страната, а броят на реализираните нощувки - 1,4 пъти, при 2,5 пъти общо у нас. Мрежата от хотели в Русенски окръг е недостатъчна. Наистина средногодишната заетост на хотелите е 84,4 на сто, по-висока от средната за страната - 75,3 на сто, но броят на леглата тук е едва 1,1 на сто от общия брой в България. От всички реализирани нощувки само 11,9 на сто са реализирани от чужденци, а за страната техният дял е 51,0 на сто.

През 1971 година в окръга се наброяват 25 хижи с 835 легла и 21 нара. В тях са пренощували 53540 лица, от които само 0,5 на сто са реализирани от чужденци. През същата година в шестте къмпинга с 320 места за къмпирание и 256 легла са пренощували 41566 човека, от които 22,1 на сто - от чужденци.

Легловата база на окръга се явява недостатъчна не само през туристическия сезон, но и през всички останали месеци на годината. Изградените хижи в народния парк "Дипшик" са с ограничен достъп на подзване, малко са и къмпингите.

По-нататъшното разширяване на туризма в Русенски окръг е свързано на първо място с подобряването на материално-техническата база: увеличаване броя на леглата в хотелите, хижите, къмпингите. Наред с това ще се наложи и подобряване на обслужването, благоустрояването на красивите местности, съхраняване и използване на историческите паметници на територията на окръга.

УІ. ВЪТРЕШНА ТЪРГОВИЯ И ПАРИЧНИ ДОХОДИ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Русенски окръг е един от големите търговски центрове в нашата страна. Според абсолютния размер на реализирания стокооборот на дребно през 1971 година, той заема девето място сред всички окръзи, а според реализирания стокооборот на дребно на човек от населението е на четвърто място - след окръзите гр. София, Варна и Бургас. Като се има пред вид че в тези три окръга се реализира значителен стокооборот от летовници и посетители от страната и чужбина, става очевидно, че постигнатото в окръга е едно от най-значителните у нас.

През 1971 година чрез търговската мрежа на дребно и заведенията за обществено хранене в Русенски окръг е реализиран стокооборот на дребно в размер на 215283 хиляди лева. Характерно е, че през периода 1961-1971 година растежът му в окръга - 142,6 на сто се е извършвал с темпове значително по-високи отколкото в страната - 128,5 на сто.

Стокооборот в търговията на дребно в Русенски окръг

Година	Общо	Търговска мрежа	Обществено хранене
Хиляди левове /текущи цени/			
1960	80834	65625	15209
1965	123285	98281	25004
1970	202320	163643	38677
1971	215283	173657	41626
Индекси при база 1960 = 100 /съпоставими цени/			
1965	143,5	143,3	144,6
1970	227,9	231,6	212,0
1971	242,6	245,9	228,2

През периода 1961-1971 година средногодишното нарастване в окръга е било 8,4 на сто, при 7,8 на сто в страната. Това се дължи на по-бързото разширяване на стокооборота на дребно в окръга, отколкото в страната както през четвъртата, така и през петата петилетка. Докато в търговската мрежа средногодишните темпове на нарастване в окръга са значително по-високи - 8,5 на сто от тези в общественото хранене - 7,8 на сто, в страната разликата е незначителна, съответно - 7,8 и 7,6 на сто.

Благодарение на по-високите темпове на увеличение на стокооборота в Русенски окръг относителният дял на реализирания стокооборот от целия в страната нарасна от 3,38 на сто през 1960 година на 3,59 на сто през 1971 година, при 3,38 на сто относителен дял на населението към средата на 1971 година.

Друга важна и положителна тенденция в развитието на стокооборота на дребно през периода 1961-1971 година е извършващата се структурна промяна между реализирания стокооборот в търговската мрежа и общественото хранене. През 1960 година стокообо-

ротът от търговската мрежа в окръга е заемал 81,2 на сто от общия стокооборот на дребно, а този в страната - 80,9 на сто. През 1971 година дялът му в окръга намаля с 0,5 пункта, а в страната, въпреки по-малкия относителен дял, намаля по-бързо - с 1,4 пункта. Очевидно, независимо от повишаването на относителния дял на общественото хранене, в окръга то се развива по-бавно от стокооборота от търговската мрежа, а така също и от общественото хранене в страната. От гореказаното можем да заключим, че развитието на общественото хранене в окръга, една дейност която придобива все по-голямо значение, изостава от темповете в страната.

Ако разгледаме реализацията на стокооборота на дребно по местонамиране, ще констатираме че през последните единадесет години, докато в страната прирастът в градовете - 146,4 на сто е чувствително по-голям от този в селата - 89,1 на сто, то в окръга нарастванията са съответно - 145,9 и 132,2 на сто, въпреки намаляването на населението в селата и в окръга с 16,4 на сто и в страната - с 20,3 на сто.

Равнището на стокооборота на дребно на човек от населението още от 1960 година в окръга е по-високо от средното за всички окръзи и независимо от по-бързото нарастване на населението, отколкото в България, поради значително по-големия растеж на стокооборота тук, абсолютната разлика с равнището в страната през 1971 година достига 42 лева. Нараства и относителната разлика - докато през 1960 година стокооборотът на дребно на човек от населението е с 5,3 на сто по-голям, през 1971 година разликата достига 6,0 на сто.

Стокооборот^x в търговията на дребно на човек
от населението

	Мярка	1960	1965	1970	1971
За страната	левове	304	439	663	702
Индекси ^{xx}	%	100,0	136,3	199,0	210,8
За окръга	левове	320	453	705	744
Индекси	%	100,0	133,1	200,6	211,8

x/ Текущи цени

xx/ Съпоставими цени

Очертаният по-горе висок растеж на стокооборота на дребно е резултат както на нарастващите парични доходи на населението, така и на разширението и модернизацията на търговската мрежа и разнообразяване на стоковия фонд.

Търговска мрежа на дребно и заведения за обществено хранене в Русенски окръг

	М я р к а	Заведения за обществено хранене				
		Магазини, будки, лавки и павилиони в търговската мрежа на дребно	общо	градо-села	общо	градо-села
			ве	ве	ве	седа
За окръга						
1960	бр.	766	492	274	459	278
1971	бр.	971	658	313	640	395
Индекси 1960 = 100						
За страната	%	131,0	140,4	119,6	138,9	138,5
За окръга	%	126,8	133,7	114,2	139,4	142,1

През 1971 година, в сравнение с 1960 година, както в търговската мрежа на дребно, така и в заведенията за обществено хранене, броят на обектите се е увеличавал с темпове по-ниски от

темповете в страната. Само броят на магазините, будките, лавките и павилионите в търговската мрежа на дребно в градовете са нараствали с по-високи темпове от тези в страната.

Ако разгледаме броя на търговските обекти от търговската мрежа на дребно по вид ще констатираме, че тенденцията на намаляние на смесените магазини, както и в цялата страна, така и тук през последните единадесет години е ясно изразена, като се увеличава броят на специализираните магазини за нехранителни стоки и будките, лавките и павилионите. Специализираните магазини за хранителни стоки почти запазват броя си от 1960 година, но това става за сметка на окрупняването, разширяването и модернизирането на обектите. Все пак растежът на броя на обектите в Русенски окръг е по-нисък от нарастването, им в страната, поради недостатъчното строителство на магазини в новите сгради.

Положително явление е увеличаването на броя на ресторантите, гостилниците и др. през периода 1961-1971 година с 40,4 на сто и особено на столовете - с 30,1 на сто, при нарастване в страната съответно - с 9,7 и 9,9 на сто. Значителен е растежът и на другите видове заведения за обществено хранене: пивници, апетитиви и други - 19,0 на сто, сладкарници, бозаджийници и други - 53,5 на сто и будки, лавки и павилиони за обществено хранене - 58,6 на сто. Общо броят на заведенията за обществено хранене нараства мацко по-бързо от този у нас.

Увеличението на броя на търговските обекти от търговската мрежа на дребно и заведенията за обществено хранене през периода 1961-1971 година спомогна за увеличаването на гъстотата им в територията на Русенски окръг. Така например от 29 предприятия в търговската мрежа на 10000 човека от населението през 1960 година, те се увеличават през 1971 година на 33, при 32 и 39 средно у нас. През 1960 година и в окръга и в страната средно на 10000 човека се падаха по 18 заведения за обществено хранене. Поради съвсем близките темпове на увеличение на техния брой и по-бързото нарастване на населението в окръга, гъстотата средно във всички окръзи е по-голяма през 1971 година - 24, отколкото в

териториалната единица – 22. Аналогични са резултатите, сочени от обратния показател – брой на населението обслужвано средно от едно предприятие. И по двата показателя Русенски окръг е на едно от последните места, като след него са само окръзите Разград и Кърджали, а за броя на заведението за обществено хранене и гр. София. По показателя брой на предприятията на 1000 кв² обаче, гъстотата на предприятията в окръга е чувствително по-голяма от средната в България.

Концентрацията, разширяването и модернизирането са насоките, в които се развива търговската мрежа както в страната, така и в териториалната единица. Поради това по-точно измерение на растежа ни сочи показателят за площта на търговската зала и спомагателната площ на магазините. През периода 1961–1971 година площта на магазините за хранителни стоки в страната нарастна с 23,3 на сто, а в магазините за нехранителни стоки – с 26,6 на сто, увеличението през същия период в Русенски окръг е по-малко, за хранителни стоки – само с 13,2 на сто и за нехранителни стоки – с 25,1 на сто. Ако спомагателната площ на магазините за хранителни стоки е увеличена чувствително – с 39,0 на сто, то площта на търговската зала е запазена почти на равнището преди единадесет години – увеличение само с 1,2 на сто. Очевидно при бързото нарастване на населението и повишаването на изискванията за култура на търговията, настойчиво необходимо е и съответно разширяване на площта на търговските зали в магазините за хранителни стоки в градовете и перспективните населени места в окръга.

Както отбелязахме и по-горе, растежът на стокооборота в окръга е обусловен и от разширяването и модернизирането на търговската мрежа и особено от непрекъснатото нарастване на паричните доходи на населението.

Парични приходи на човек от населението

	Мярка	1960	1965	1970	1971
За страната	левове	390	579	871	920
Индекси	%	100,0	148,5	223,3	235,9
За окръга	левове	431	631	922	926
Индекси	%	100,0	146,4	213,9	214,8

През 1960 година паричните приходи на населението получени от държавните и кооперативните предприятия, учреждения и организации в окръга средно на един човек са били по-големи от тези у нас, но по-високите темпове на увеличение в страната през последните единадесет години съкратиха тази разлика, особено през 1971 година. И това е така, както през четвъртата така и през петата петидетка и 1971 година.

Индекси на паричните приходи, стокооборотът на дребно и спестовните влогове, на човек от населението в Русенски окръг

	/1960=100/
	1971
Парични приходи на човек от населението	215
Стокооборот на дребно на човек от населението	212
Спестовни влогове на човек от населението	622

Съпоставяйки растежа на данните по горните три показателя, констатираме че, независимо от значителния прираст на спестовните влогове, все пак търговските организации са съумявали да привлекат преобладаващата част от паричните доходи, което подсказва, че те са задоволявали основната част от нуждите на населението от стоки и услуги.

VII. ЖИЛИЩНО СТРОИТЕЛСТВО И ЖИЛИЩНИ УСЛОВИЯ

1. Жилищно строителство

През периода 1961-1971 година в Русенски окръг бе извършено значително по обем жилищно строителство. Както в страната, така и тук се наблюдават две противоположни тенденции в градовете и селата. Докато в градовете на окръга построената полезна /общо жилищна и спомогателна/ площ от 39014 кв. метра през 1961 година нараства, почти непрекъснато, и достига през 1971 година 102490 кв. метра, в селата се наблюдава обратна тенденция на непрекъснато намаление, с изключение на последната година, когато се отбелязва леко повишение на предадената полезна площ в окръга.

Жилищно строителство

	М я р к а	1961-1965		1966-1970		1971
		общо	средно- годишно	общо	средно- годишно	
Новопостроена полезна площ						
За страната	м ²	13113868	2622774	13707828	2741566	3160849
За окръга	м ²	517321	103464	468258	93652	122844
Относителен дял на окръга	%	3,94	3,94	3,42	3,42	3,89
Новопостроена полезна площ на 1000 човека						
За страната	м ²	1623,86	324,77	1637,33	327,47	370,27
За окръга	м ²	1952,11	390,42	1665,20	333,04	424,65

Разглеждайки общия обем на предадената полезна площ на населението констатираме, че общо през четвъртата петилетка в окръга е завършен по-голям обем жилищно строителство, отколкото през петата петилетка, докато в страната е обратно. И това се дължи на по-бързото намаление на строителството в селата на окръга, в сравнение с увеличението в градовете. Едновременно с това

трябва да отбележим, че относителният дял на построената площ в окръга от цялата в страната през всички периоди на последните единадесет години е значително по-голям от относителния дял на населението в окръга от населението на България. Данните за новопостроената площ на 1000 човека доказват още един път казаното по-горе, че в окръга през петата петилетка е построено по-малко от това през четвъртата, но независимо от това относително то е било винаги повече от направеното средно в нашата страна. Значителният растеж на предадената площ през 1971 година - 31,2 на сто, в сравнение със средногодишно завършваната полезна площ в окръга през петата петилетка, сочи началото на нова тенденция на разширение на жилищното строителство.

Новопостроена полезна площ, средногодишно по периоди
в Русенски окръг по градове и села

Периоди	Общо кв.м	Индекси %	В градо- вете кв. м	Индекси %	В села- та кв.м.	Индекси %
1961-1965	103464	100,0	62707	100,0	40757	100,0
1966-1970	93652	90,5	72818	116,1	20834	51,1
1971	122844	118,7	102430	163,8	20414	50,1

Интензивните миграционни процеси през последните единадесет години в окръга от селата към градовете сочат причините за бързото намаление на жилищното строителство в селата и големия растеж в градовете - тенденция наблюдавана и в цялата страна.

2. Жилищни условия

Свършено точна и пълна характеристика на жилищните условия, при които живее населението на Русенски окръг, е трудно да се направи с помощта единствено на статистическите данни, с които разполагаме и независимо от това те ни дават макар и най-обща представа за обема и качеството на жилищния фонд. Към 31.XII. 1971 година в окръга са се наброявали 56116 сгради, от които 18990 в градовете. Косвена характеристика за качеството получаваме от данните за възрастта на сградите. След 1944 година в окръга са построени 55,65 на сто от сградите, при 56,2 на сто в

страната, което подсказва, че по възраст сградите са почти еднакви с тези средно у нас. Ако ги разгледаме обаче, по конструкция /стоманобетонни, масивни и паянтови/ ще констатираме, че общо относителният дял на паянтовите сгради - 32,8 на сто е чувствително по-малък, отколкото в България към 31.XII.1971 година - 37,7 на сто. И това произлиза както от наличието на по-малко паянтови сгради в градовете, така и в селата на окръга. От тази гледна точка се изяснява, че качеството на жилищния фонд в Русенски окръг е по-добро. И независимо от всичко гореказано данните за обезпечеността на населението с жилищна площ може би най-точно показват жилищните условия, при които живее населението на окръга.

Жилищна площ на човек от населението

	/Квадратни метри/								
	1.XII.1965			31.XII.1970			31.XII.1971		
	общо	в гра- дове- те	в се- лата	общо	в гра- дове- те	в се- лата	общо	в гра- дове- те	в се- лата
За страната	10,6	9,4	11,6	11,3	9,7	13,1	11,5	9,9	13,5
За окръга	10,3	8,5	12,3	11,0	8,9	13,9	11,1	9,1	14,3

Независимо от високите темпове на жилищното строителство в градовете на окръга, през целия разглеждан период обезпечеността с жилищна площ е по-малка от площта, средно на човек от населението, в нашата страна. Основна причина за това е безспорно наличието на значителни миграционни процеси към градовете на окръга. Очевидно, високите темпове на жилищно строителство в градовете на окръга трябва да се запазят, с оглед подобряването на обезпечеността на населението в градовете на Русенски окръг в бъдеще.

VIII. ПРОСВЕТА

1. Детски градини

През периода 1961-1971 година броят на постоянните детски градини в Русенски окръг нарасна със 70,2 на сто, а на обхванатите в тях деца - с 96,0 на сто, докато броят на сезонните детски градини се увеличи само с 4,1 на сто, но обхванатите деца в тях намаляха с 30,9 на сто. Подобни, но по-ярко изразени са тенденциите в страната - увеличението на постоянните заведения и децата през същия период е по-голямо, а намалението на сезонните градини и обхванатите в тях деца е също чувствително по-голямо. И това е резултат на аналогични процеси както в селата, така и в градовете на окръга с тази особеност, че за разлика от намалението на сезонните детски градини в градовете и селата на страната, тук в градовете се наблюдава през последните единадесет години чувствителен растеж - 75,1 на сто на обхванатите деца. Поради всичко това общо прирастът на заведенията и възпитаваните в тях деца в окръга е значително по-голям от нарастването средно във всички окръзи. Благодарение на това и обхватът вече е много по-голям както в градовете така и в селата на окръга. През 1971 година във всички детски градини на Русенски окръг се отглеждат и възпитават вече 76,4 на сто от всички деца на възраст от 3 до 6 навършени години, докато у нас обхватът е 64,3 на сто.

2. Учебни заведения

През учебната 1971-1972 година в Русенски окръг се наброяваха 98 общообразователни трудово-политехнически училища, 14 техникума и училища по изкуствата, 4 средни професионално-технически училища, 4 професионално-технически училища и др. Град Русе е един от осемте университетски града у нас, като наред с Висшия политехнически институт, тук има и Полувисш институт за детски учители. Общо в окръга се наброяват 52417 учещи се младежи и девойки, между които 3005 студенти във Висшия институт и 670 студенти в Полувисшия институт. Благодарение на големия брой учебни заведения от всички степени и учещи се, относителният дял на учащите се от цялото население в окръга е 18,0 на сто,

колкото е и средно в страната. През последните единадесет години тук се наблюдаваха сходни тенденции на развитие на образованието както тези в страната. Изключително бързото икономическо развитие на икономиката на окръга предизвика търсенето на квалифицирани кадри за промишлеността, строителството, транспорта, търговията и др. Едновременно с това младежите и девойките, в стремежа си към получаване на определени специалности, се насочват все повече към обучение в техникумите, средните професионално-технически и професионално-техническите училища. Така например, броят на учащите се в техникумите през периода 1961-1971 година нарасна с 36,8 на сто, а на обучаваните в средните и обикновените професионално-технически специалности-около два пъти. Тези процеси в страната обаче, са много по-силно изразени. Благодарение на това, естествено броят на учащите се в общообразователните трудово-политехнически училища намалява по-бързо в страната, отколкото в Русенски окръг.

От всичко горепозначено можем да констатираме, че работата по просветното дело в окръга е на добро равнище в сравнение с това у нас. Така, обучението в предучилищната възраст и по-специално изграждането и поддържането на значителен брой детски градини позволява отглеждането на по-голям относителен дял деца в предучилищна възраст отколкото в страната. Досегашните постижения в развитието на средното и висшето образование в окръга също са значителни, но както и в страната, така и тук проблемите за по-нататъшното усъвършенстване на обучението на учащите се остават за решение в близко бъдеще.

IX. КУЛТУРА

През последните години на социалистическото строителство у нас, успоредно с израстването на град Русе като голям промишлен и транспортен център той продължи да се развива и като културен център у нас. Тук работят драматичен, оперен и куклен театър, филхармония, музеи, картинна галерия, клуб на културните дейци, домове на културата на моряка, на учителя, на търговските работници, общосъюзен дом на пионерите, библиотеки, кинотеатри и други културни институти. През 1972 година тук бе открито четвъртото телевизионно студио, след град София, Пловдив и Варна.

През 1971 година в Русенски окръг са действували 3 театъра и заедно с Варненски, Пловдивски и Старозагорски окръг заема в това отношение второ място всред останалите окръзи в страната. По броя на местата в тях - 1130 той е на първо място между провинциалните театри. Въпреки това обаче по броя на посетителите - 272 хиляди човека, окръгът остава на четвърто място, след град София, Пловдивски и Варненски окръг. Средният брой посещения в театрите на Русенски окръг на 1000 човека от населението през същата година е 940, с което се нарежда на трето място след град София и Шуменски окръг.

Народните читалища както в миналото, така и сега играят огромна роля за културното издигане и патриотичното възпитание на населението. И тук както и в страната се проявява тенденция на намаление броя на читалищата. В общо 78 населени места в окръга през 1971 година са функционирали 86 народни читалища, от които 12-в градовете и 74-в селата.

Значителна част от членовете на читалищата през 1971 година - 48,1 на сто, или 13140 човека, са участници в 395-те художествени самодейни колективи, всред които са 181 хорове, 74 оркестри, 58 театрални колектива, 50 танцови състави и други. Всички те изнесоха голям брой концерти, на които присъстваха 572584 зрители.

Успоредно с това през 1971 година активно работят 37 музикални школи с 1443 участници, 4 балетни школи със 175 участници, 6 кръжока по изобразително изкуство със 101 участници, 32 кръжока по художествено слово с 567 участници, 21 фотокръжоци с 305 участници и други.

Важна роля за издигане културното, икономическото, политическото и научно-техническото равнище на населението играе библиотечното дело. Непрекъснато се увеличава броят на библиотеките и книжния фонд към тях. Общият брой на библиотеките през 1971 година, в сравнение с 1960 година, нарасна с 22,0 на сто, а в страната – с 41,6 на сто. Трябва да се отбележи, че докато в селата на страната те се увеличиха с 28,7 на сто, в селата на окръга намаляха с 2,1 на сто. През периода 1961–1971 година броят на раздадените книги от всички библиотеки се е увеличавал с по-високи темпове както в градовете, така и в селата на окръга в сравнение с тези на страната. Така например, в градовете на окръга броят на раздадените книги се е увеличил с 46,9 на сто, а в градовете на страната – с 37,5 на сто, а в селата на окръга – с 37,4 на сто, срещу 31,0 на сто в селата общо у нас.

Едно от най-масовите и достъпни изкуства, чрез което населението влиза в досег с крупни произведения на изкуството, е киното. Увеличаването на киносалоните в окръга, както в градовете, така и в селата се е извършвало много по-бавно, отколкото в страната. През 1971 година в окръга са работили 90 кина. В сравнение с 1960 година те са нараснали 1,7 пъти, а в страната близо 2,1 пъти. Независимо от намалението на населението в селата, кината в тях са нараствали по-бързо, отколкото в градовете, която тенденция се наблюдава и общо у нас. Така например, в селата темпът на растежа е бил със 74,4 на сто, а в градовете – с 66,7 на сто.

Съвсем други са тенденциите при броя на посетителите на кината. Общо в окръга през 1971 година, в сравнение с 1960 година, посещенията намаляват с 5,0 на сто, и то по-бързо, отколкото в страната (с 0,8 на сто). Но докато в градовете на окръга посетителите се увеличават с 14,7 на сто, срещу 25,0 на сто в страната, в селата на окръга намаляват с 37,5 на сто, а в села-

та на страната – с 36,1 на сто. Независимо от механичния прираст на населението, и то предимно в градовете, увеличението на посещенията на кината в тях, очевидно не е компенсирало намалението на посещенията в селата, което в основни линии е под влияние на миграцията на селското население към градовете и от увеличаването на телевизионните приемници и обема на предаванията на телевизията.

Друго много важно средство за масова информация, за по-нататъшното възпитание, културно и политическо издигане на населението, са програмите на Българската телевизия и радио. През периода 1961–1971 година, броят на телевизионните приемници нарасна изключително бързо, и то с по-ускорени темпове, отколкото общо у нас. Докато през 1960 година на територията на окръга е имало само 63 броя телевизионни приемника, в края на 1971 година те са вече 48590 броя.

Телевизионни и радиоприемници и радиоточки
на 1000 човека от населението към 31.XII.
1971 година

	Общо	В градовете	В селата
Телевизионни приемници			
За страната	18,8	15,4	11,9
За окръга	16,7	17,1	16,2
Радиоапарати и радиоточки			
За страната	26,9	24,9	29,4
За окръга	33,2	30,8	36,5

В резултат на това обезпечеността на населението с телевизионни приемници чувствително надвишава средната обезпеченост у нас.

Подобно на телевизионните приемници, броят на радиоапаратите и радиоточките в окръга, в т.ч. в градовете и селата нарастваше по-бързо, отколкото тези у нас. През 1971 година, в сравнение с 1960 година, те се увеличиха с 64,6 на сто, а в страната – с 61,1 на сто. Както общо в окръга, така и в градо-

вете и селата обезпечеността на населението с радиоапарати и радиоточки през 1971 година е по-висока от равнището средно у нас.

Музейната форма за разпространение на нашата древна култура в окръга е застъпена сравнително в по-малки размери, отколкото в другите наши културни центрове. На територията на Русенски окръг през 1971 година са действували 4 музея и в тях са колекционирани 25560 експоната. Не само това, средно на 1 музей в окръга са се падали 6390 експоната, докато в страната са се падали 10219.

От разгледаните до тук показатели, характеризиращи културното развитие на Русенски окръг, може да се заключи, че във всички области на културната дейност са постигнати значителни успехи, благодарение на което Русенски окръг се утвърди като един от центровете на културата у нас. Разбира се, може да се очаква, че по-окези показатели, които са под равнището и темповете на страната, в близкото бъдеще ще продължи бързото им разширяване.

Х. ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ

През наблюдавания период 1961-1971 година в Русенски окръг са положени значителни грижи и за подобряване и разширяване на здравеопазването. През 1971 година болничните заведения на окръга разполагат с 1790 легла, или това са 3,1 на сто от общия брой на болничните легла в страната. Тяхното увеличение през последните единадесет години се осъществява с по-бавни темпове от средните у нас. Към края на 1971 година средно на 1000 човека от населението тук се падат по 6,16 легла, а общо за страната те са 6,79 легла. Ако и през следващите години се запази тенденцията на по-бавно увеличение на болничните легла в окръга, то разликата с общия показател у нас ще се увеличава.

Нарастването на висшия медицински персонал в Русенски окръг през периода 1962-1971 година се движи около средното за страната. Лекарите тук се увеличават с 19,6 на сто, колкото е и средният прираст у нас, а стоматолозите - с 9,3 на сто, при 11,1

на сто увеличение общо за страната. През 1971 година в окръга се падат средно по 732 човека на един лекар и по 3091 човека на един стоматолог, при съответно 713 и 3123 човека средно за всички окръзи.

По-добра е задоволеността на Русенски окръг със среден медицински персонал (фелдшери, акушерки и медицински сестри). Тяхното увеличение през последните девет години – 64,5 на сто се доближава до средното за страната – 69,6 на сто. В окръга работи 3,5 на сто от средния медицински персонал у нас. На всеки един от тях през 1971 година се падат средно по 250 човека от населението в окръга, докато в страната се обслужват средно 255 човека.

През 1971 година в окръга работят 107 пункта (аптеки, аптечни пунктове, аптечни павилиони, санитарни магазини), чрез които населението се снабдява с лекарства. Те представляват 2,6 на сто от общия брой за страната. Като се има пред вид, че населените места в териториалната единица са 78, то при едно правилно разположение, ще приемем че аптечната мрежа е сравнително гъсто разположена в Русенски окръг.

Една от основните дейности в областта на здравеопазването е разширяването на мрежата от детски ясли. Степента на обхващане на децата до три годишна възраст в детските ясли на окръга – 14,4 на сто е по-добра от средната за страната – 10,9 на сто. Интересно е да се отбележи, че това се дължи на по-големия обхват на децата в селата – 20,5 на сто, при 8,6 на сто средно у нас. Разширяването на капацитета на детските ясли в окръга изостава от средното нарастване за всички окръзи. През 1971 година 4,1 на сто от обхванатите деца до три годишна възраст в страната се падат на Русенски окръг. Това е резултат главно на широкия обхват в селата – 6,8 на сто от всички места в детските ясли у нас. Докато в градовете всички детски ясли на брой 9 са постоянни, то в селата съществуват само сезонни. Капацитетът на сезонните ясли в селата на окръга остава почти постоянен през периода 1961–1971 година, а в страната за същите години се очертава тенденция на бързо намаление.

През следващите години са необходими настойчиви усилия за по-нататъшно разширяване на материалната база на здравеопазването и увеличение на висшия медицински персонал, за да съответства на бързото развитие на градовете, икономиката и културата на Русенски окръг и неговото население.

ХІ. КОМУНАЛНО-БИТОВО СТОПАНСТВО

Бързият растеж на образователното и културното ниво на населението в Русенски окръг и разширяването на битовата техника, води до повишаване на изискванията към комунално-битовите предприятия за повече, по-качествени и разнообразни културно-битови услуги, с оглед по-нататъшното подобряване бита на населението.

През периода 1961-1971 година броят на водоснабдените населени места се увеличи с 43,4 на сто и относителният им дял от всичките достигна 97,4 на сто, което говори, че в основни линии водоснабдяването в окръга е завършено. По този показател окръгът е на трето място в страната след окръзите гр.София и Толбухин. В страната относителният дял на водоснабдените населени места е 66,9 на сто.

Друго голямо постижение на окръга е пълната електрификация на населените места още през м.декември 1962 г., което е достигнато и в други тринадесет окръга, но в страната 5,5 на сто от селата все още не са електрифицирани.

Въпросът за обезпечаване на достатъчно места в обществените бани, въпреки непрекъснатия строеж на жилища и лични бани в тях, има важно значение. През периода 1961-1971 година броят на обществените бани нарасна в окръга от 13 на 21 или с 61,5 на сто, а на местата в тях - с 46,7 на сто. Този растеж е много по-малък от съответния у нас, поради което обезпечеността на населението с места в окръга - 2,31 на 1000 човека е чувствително по-малка от тази в страната - 3,42. И това е така както в градовете, така и в селата.

Друг важен комунално-битов проблем е широкото разгръщане на пералните услуги на населението. В градовете на окръга работят мест обществени перални, които през 1971 година са изпращали по около три килограма белъо на населението, толкова колкото и в страната. Безспорно е обаче, че направеното и в страната е твърде скромно, поради което в окръга са необходими значителни усилия за разширяване на тези услуги.

През последните единадесет години броят на браснарофризьорските салони и тоалетните места в тях се разшири значително, но все пак темповете бяха по-ниски от тези у нас. Така например докато в окръга салоните се увеличиха със 71,0 на сто, а местата в тях - с 34,3 на сто, в страната нарастването беше съответно с 82,2 и 39,2 на сто. Независимо от това обаче, обезпечеността с тоалетни кресла в окръга остана малко по-високо от тази у нас.

От разгледаните най-основни показатели, характеризиращи дейности в сферата на комунално-битовото обслужване, става ясно, че през последните единадесет години има значителни постижения, особено по електрифицирането и водоснабдяването на населените места. Независимо от направеното в другите дейности обаче, необходими са в бъдеще значителни усилия за по-нататъшното разширяване и подобряване на битовото обслужване на населението в окръга, което ще допринесе за издигане културата на бита в този край на нашата страна.

x

x

x

През годините на социалистическото строителство у нас и особено през последните 10-11 години настъпиха дълбоки прогресивни изменения в общественно-икономическото развитие на Русенски окръг.

Насоките, начертани от Десетия конгрес на партията и Мартенския пленум на ЦК на БКП през 1970 година за изграждане на зряло социалистическо общество и за рационалното териториално разположение на производителните сили създават още по-добри перспективи за социално-икономическия напредък на Русенски окръг.

Комплексът от мероприятия за бъдещото развитие на промишлеността в окръга ще позволи промишлената продукция да нарасне през 1990 година, в сравнение с 1975 година, над 3 пъти. Предвижда се основни отрасли, определящи отрасловата структура да станат: "Машиностроителна и металообработваща промишленост", "Химическа и каучукова промишленост" и "Производство на електроенергия и топлоенергия".

Успоредно с измененията на отрасловата структура на производството се предвижда по-правилно разпределение на производителните сили, стабилизиране на работната сила и по-рационално използване на трудовите и природни ресурси, на жилищния фонд. Във връзка с това с изпреварващи темпове ще се развиват селищата Бяла, Две могили, Сливо поле и Ветово. Предвижда се освен изнасяне на някои промишлени производства и изграждане на нови производствени мощности в тях.

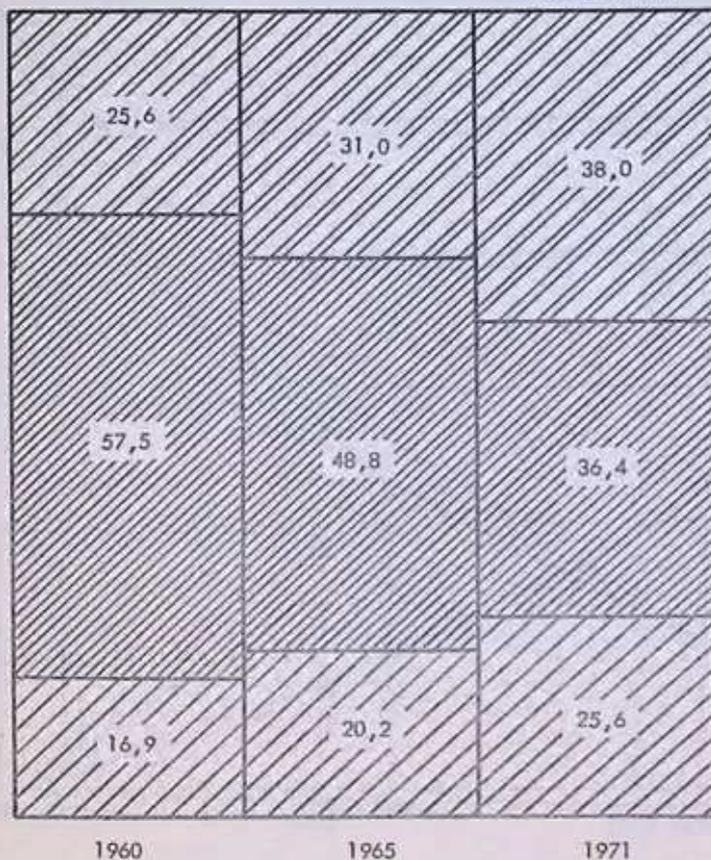
Основните направления в бъдещото промишлено развитие на окръга ще се осъществи въз основа на:

- разширения, реконструкция и модернизация на съществуващата производствена база;
- строителство на нови промишлени звена;
- по-нататъшно усъвършенствувание на технологиите на промишленото производство;
- непрекъснато повишаване параметрите на качеството на промишленото производство и издигането ѝ до световното равнище;
- по-рационално териториално разпределение на промишлеността, с което ще се създадат условия за по-ефективно използване на материалните и трудовите ресурси.

Високите темпове на икономическо развитие на Русенски окръг в бъдеще ще осигурят и по-нататъшното увеличаване на заетостта и повишаване жизненото и културно равнище на населението.

ОТРАСЛОВА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА
В МАТЕРИАЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО

/В проценти/

Заети в промишлеността

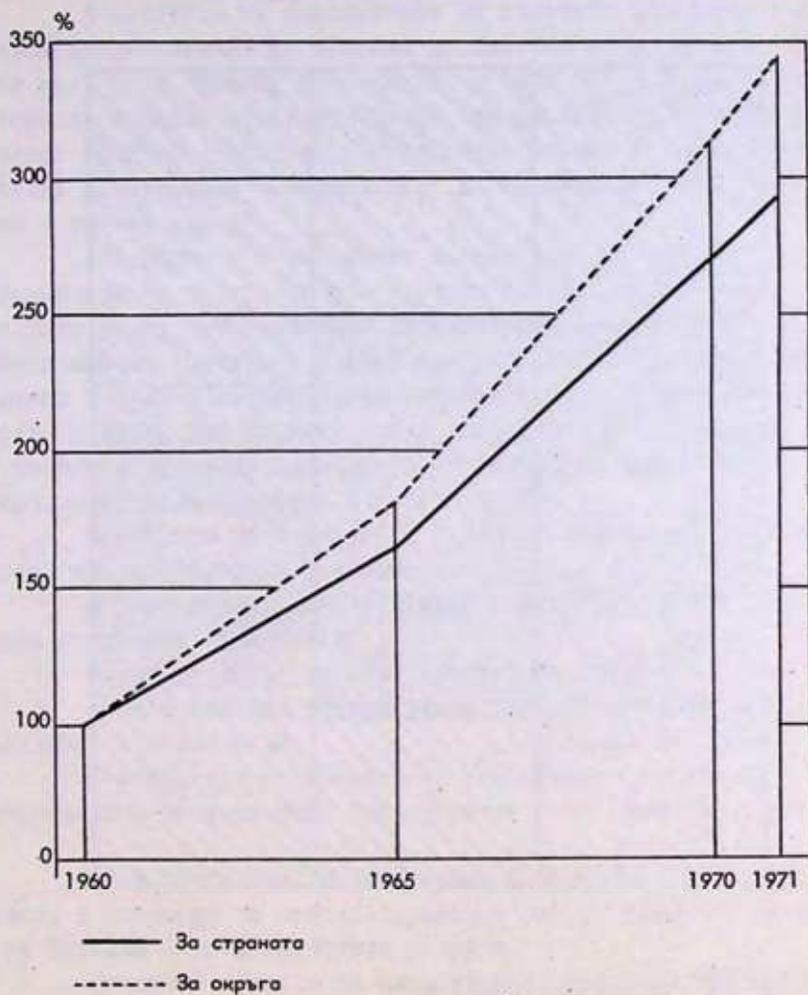

Заети в селското стопанство

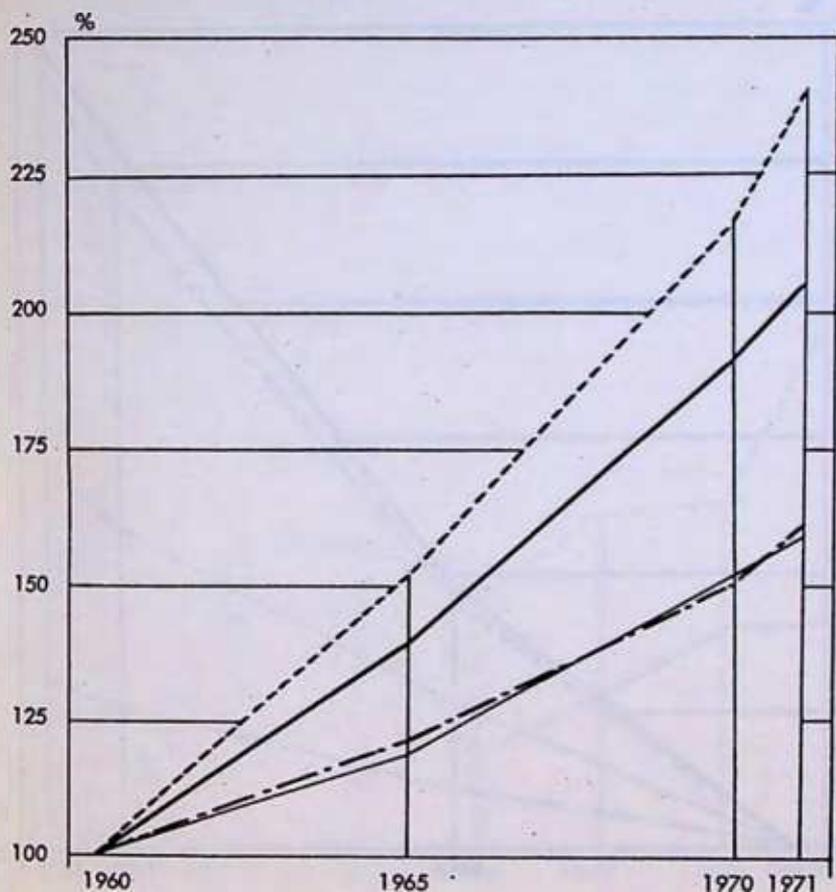

Заети в горското стопанство, строителството, транспорта, съобщенията, търговията и други отрасли на материалното производство

ИНДЕКСИ НА ОБЩАТА ПРОМИШЛЕНА ПРОДУКЦИЯ НА ЧОВЕК
ОТ НАСЕЛЕНИЕТО

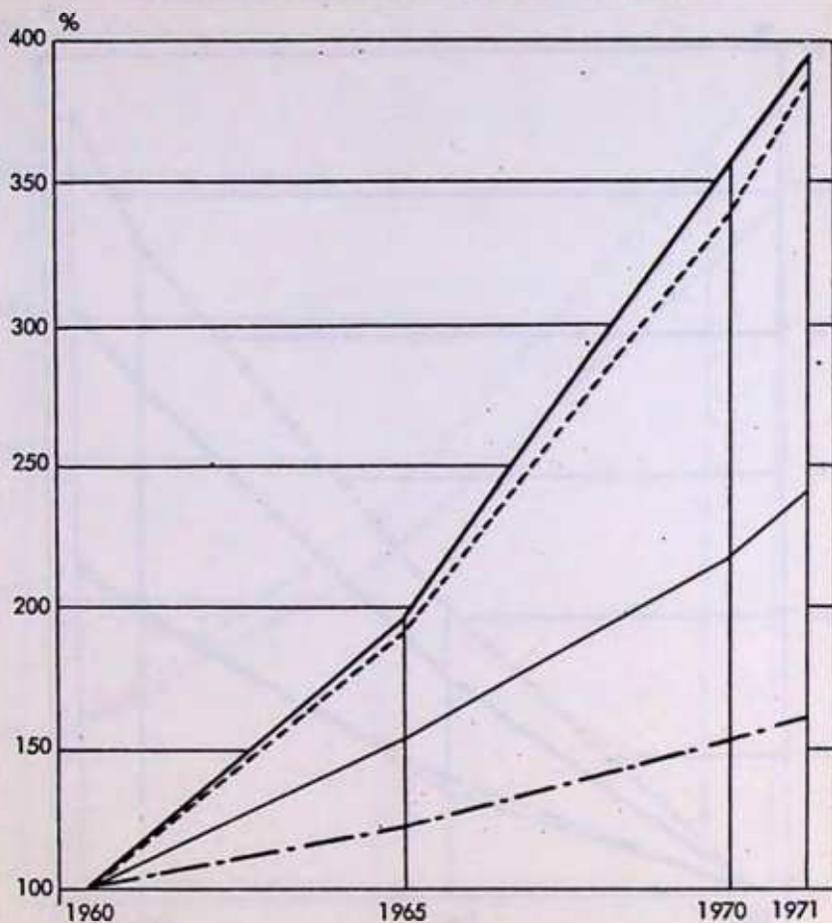

ИНДЕКСИ НА ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТТА НА ТРУДА И СРЕДНАТА РАБОТНА ЗАПЛАТА НА ЕДНО ЛИЦЕ ОТ ПРОМИШЛЕНОПРОИЗВОДСТВЕНИЯ ПЕРСОНАЛ В ПРОМИШЛЕНОСТТА

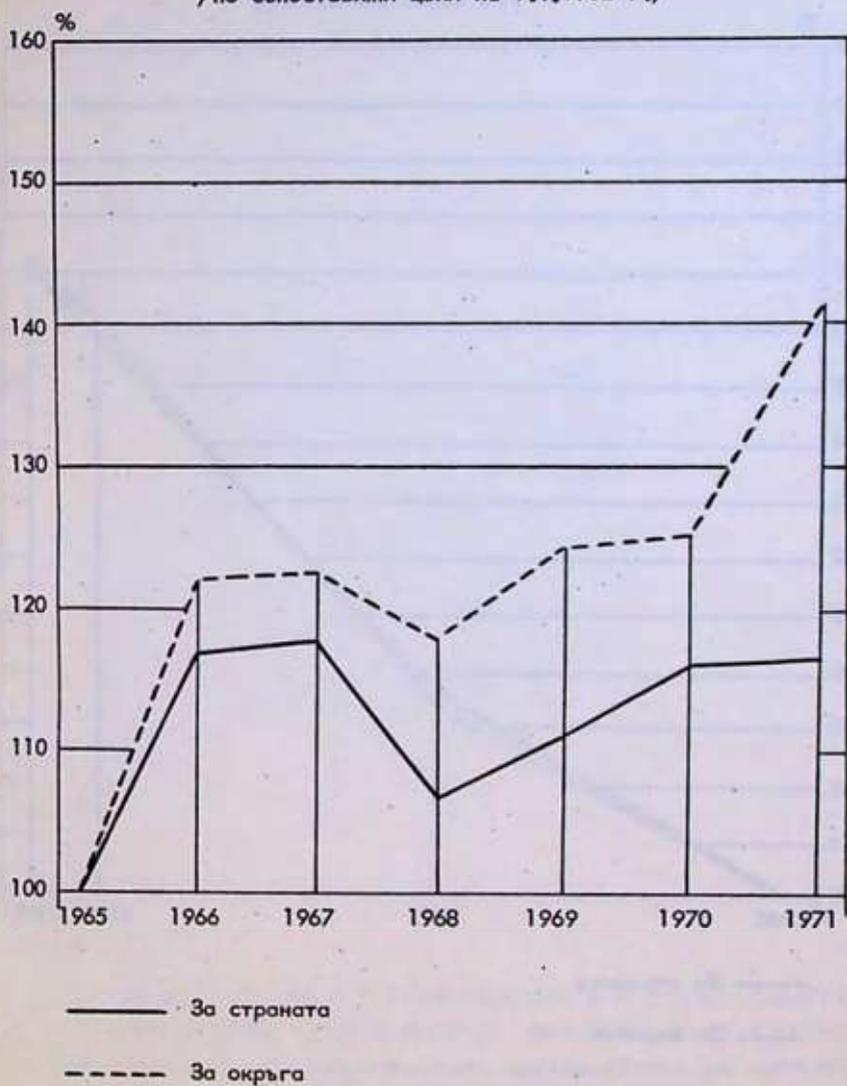
- Производителност на труда за страната
- - - Производителност на труда за окръга
- Средна работна заплата за страната
- - - Средна работна заплата за окръга

РАЗВИТИЕ НА ПРОМИШЛЕННОСТТА ПРЕЗ ПЕРИОДА 1961-1971 Г.

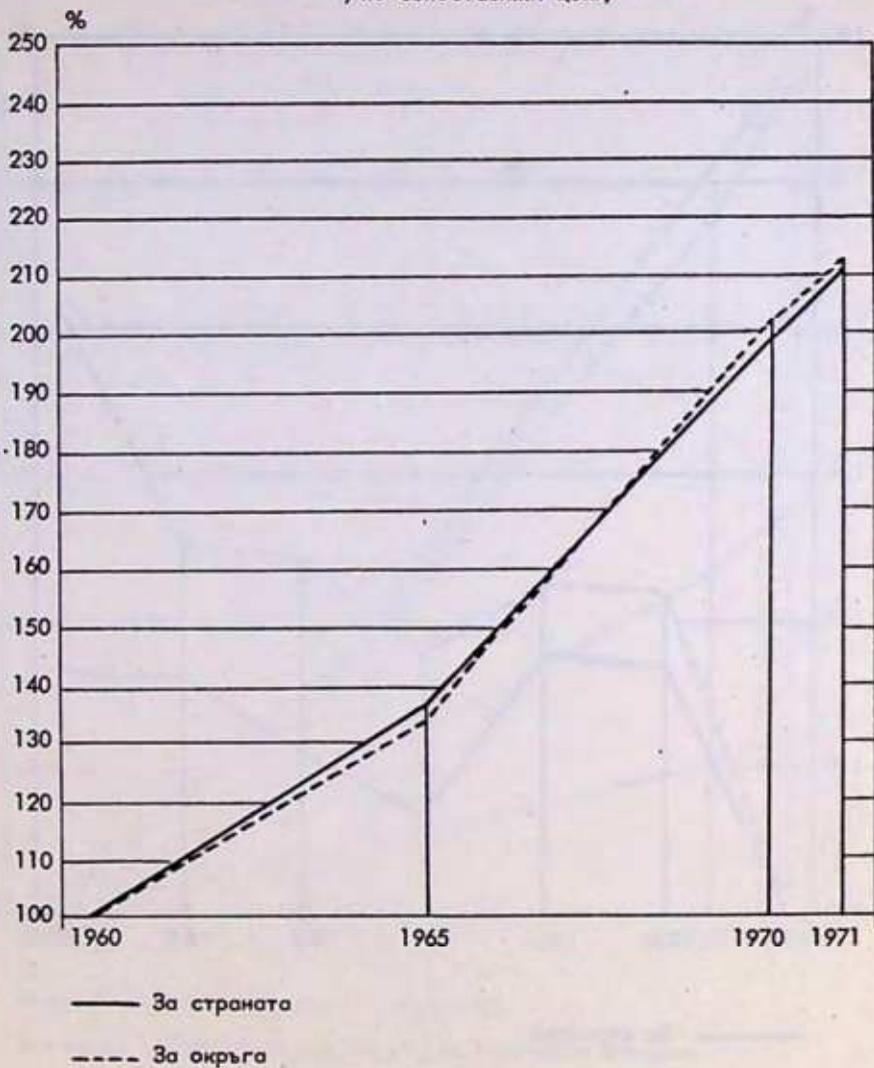

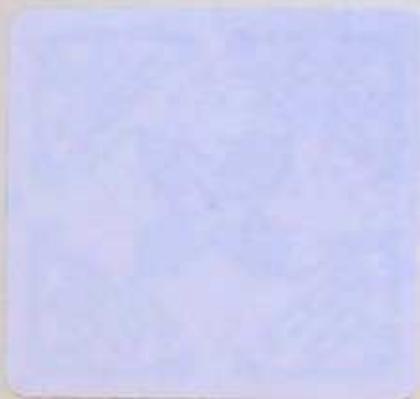
- Обща промишлена продукция
- - - Основни промишленопроизводствени фондове
- Производителност на труда на 1 л.от ППП
- · - Средносписъчен брой на промишленопроизводствения персонал

ИНДЕКСИ НА ОБЩАТА СЕЛСКОСТОПАНСКА ПРОДУКЦИЯ НА ДЭС
КЪМ МЗХП И ТКЭС
/по съпоставими цени на 1.1.1962 г./

ИНДЕКСИ НА СТОКООБОРОТА НА ДРЕВНО НА ЧОВЕК
ОТ НАСЕЛЕНИЕТО
/по съпоставими цени/

МИНИСТЕРСТВО НА ИНФОРМАЦИЯТА И СЪОБЩЕНИЯТА
УПРАВЛЕНИЕ „ИЗСЛЕДВАНИЯ, АНАЛИЗИ И ДОКЛАДИ“
Отдел „Анализи на териториалното разпределение на производител-
ните сили и междурайонните връзки“

Формат 1/16 65/92

Тираж 500

Печатна база при Централното статистическо управление

